

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

-LUONNOSVERSIO 3 KOMMENTEILLE

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	5
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	5
1.2. Nurmijärven varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
<i>Nurmijärven painotukset</i>	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	9
<i>Nurmijärven painotukset</i>	12
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	13
2.2.1 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	15
2.2. Arvoperusta	17
<i>Nurmijärven painotukset</i>	18
2.3. Oppimiskäsitys.....	19
<i>Nurmijärven painotukset</i>	19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
<i>Nurmijärven painotukset</i>	21
2.7. Laaja-alainen osaaminen	21
<i>Ajattelu ja oppiminen</i>	22
<i>Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu</i>	22
<i>Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot</i>	23
<i>Monilukutaito</i>	23
<i>Digitaalinen osaaminen</i>	24
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
<i>Nurmijärven painotukset</i>	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	25
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	27
<i>Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä</i>	27
<i>Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö</i>	27
<i>Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo</i>	28
<i>Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus</i>	28
<i>Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa</i>	28
<i>Nurmijärven painotukset</i>	29
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	30

<i>Nurmijärven painotukset</i>	31
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	31
<i>Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö</i>	32
<i>Nurmijärven painotukset</i>	32
<i>Yhteistyö eri tahojen kanssa</i>	33
<i>Nurmijärven painotukset</i>	33
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	35
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys	35
4.2. <i>Pedagoginen dokumentointi</i>	36
<i>Nurmijärven painotukset</i>	36
4.3. Monipuoliset työtavat	38
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	38
<i>Nurmijärven painotukset</i>	39
4.5. Oppimisen alueet	40
<i>Kielten rikas maailma</i>	40
<i>Nurmijärven painotukset</i>	42
Ilmaisun monet muodot	42
<i>Nurmijärven painotukset</i>	44
<i>Minä ja meidän yhteisömme</i>	45
<i>Nurmijärven painotukset</i>	46
<i>Tutkin ja toimin ympäristössäni</i>	47
<i>Nurmijärven painotukset</i>	48
<i>Kasvan, liikun ja kehityn</i>	49
<i>Nurmijärven painotukset</i>	50
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	51
<i>Nurmijärven painotukset</i>	53
5. Lapsen tuki	54
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	54
<i>Nurmijärven painotukset</i>	54
<i>Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut</i>	55
<i>Nurmijärven painotukset</i>	56
5.2. Yhteistyö tuen aikana	56
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	56
<i>Nurmijärven painotukset</i>	57
Monialainen yhteistyö	57
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	58

Yleinen tuki	59
<i>Nurmijärven painotukset</i>	59
Tehostettu tuki	60
<i>Nurmijärven painotukset</i>	61
Eriytynen tuki.....	61
<i>Nurmijärven painotukset</i>	61
Tuen muodot	62
<i>Nurmijärven painotukset</i>	63
5.4 Lapsen tuen arviointi	64
<i>Nurmijärven painotukset</i>	64
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	64
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	66
<i>Nurmijärven painotukset</i>	67
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	70
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	70
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	70
<i>Nurmijärven painopisteet</i>	71

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Tämä Nurmijärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu opetushallituksen laatimaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 asiakirjaan ja se ohjaa toimintaa kaikissa Nurmijärven kunnan kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa, kunnallisessa ja yksityisessä perhepäivähoidossa sekä avoimen varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Tämä asiakirja on laadittu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta lisäten siihen paikallisia painotuksia ja täsmennyksiä. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

Nurmijärven varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu Aleksis Kiven ”Minä elän” -juhlavuotena, jota vietetään muistellen kansalliskirjailijaamme, joka eli vuosina 1834–1872. Haluamme korostaa Nurmijärvellä lapsen oikeutta mielen hyvinvointiin, lapsuuteen, elämäniloon ja yhteisöllisyyteen. *”Liikun, leikin, luen, tutkin, laulan, koen- minä elän!”*

Suurimmat muutokset edelliseen, vuonna 2019 valmistuneeseen asiakirjaan (siv.ltk. 23.5.2019 §30) kohdistuvat lapsen tuen lukuun 5 sekä inklusion käsitteen esille nostamiseen entistä vahvemmin. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Inklusion käsitettä on tarkennettu erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Rakenteellisesti tämä Nurmijärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma koostuu siten, että samassa asiakirjassa vuorottelevat Nurmijärven omat kuntapainotukset (harmaalla pohjalla ja kunnan logolla) sekä tekstiä valtakunnallisesta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Lainaukset valtakunnallisista perusteista erottuvat kursivoinnin avulla. Perustetekstin sisältö on velvoittavaa ja tällä ratkaisulla halutaan edistää suunnitelmien kokonaisuuden hahmottamista.

Valmis varhaiskasvatussuunnitelma laitetaan luettavaksi varhaiskasvatuksen kotisivuille. Suunnitelmasta keskustellaan huoltajien kanssa vanhempaintilaisuuksissa ja muissa tapahtumissa toimintavuoden aikana. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuuden toteutumista arvioidaan eri varhaiskasvatuksen rakenteissa mm. tulosalueen johdon kokouksissa, päiväkotien johtajien ja varhaiskasvatushenkilöstön kokouksissa sekä varhaiserityiskasvatuksen tiimissä.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottaja. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Nurmijärven varhaiskasvatussuunnitelma

Nurmijärven varhaiskasvatussuunnitelma koskee kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja; päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa ja avointa varhaiskasvatustoimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelma nähdään laadun mittarina, jonka avulla laatua arvioidaan. Varhaiskasvatuksen pedagogisen laadun arvioimisessa hyödynnetään tämän asiakirjan lisäksi kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottamia arviointityökaluja.

Suunnitelman laadinnassa on huomioitu myös muita paikallisia asiakirjoja ja ohjeistuksia, joita ovat

- Esiopetuksen opetussuunnitelma
- Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma 2021
- Tieto- ja viestintätekniikan opetussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma
- Lasten -ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Yksityisten palveluntuottajien palvelusetelin sääntökirja

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma laaditaan erillisenä asiakirjana ja se otetaan käyttöön 1.1.2023 alkaen. Vuoden 2021 varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta tehtyä päivitystyötä kuvaa seuraava prosessi.

Tammikuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatussuunnitelman perusteluonnoksen ja varhaiskasvatuslain muutoskohtien kartoitus. • Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen erityisopettajien keskustelua tuen tasojen muutoksista varhaiskasvatuksessa.
Helmikuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Päiväkotien pedagogiikkatiimeille ja yksityisille päiväkodeille. • Koulutukset päiväkodin johtajille ja konsultoiville erityisopettajille.
Maaliskuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Yksityisten päiväkotien johtajien tapaaminen hallinnollisten päätösten prosessiin liittyen.
Huhtikuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Huoltajien ja lasten osallistaminen kyselyn kautta
Toukokuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatussuunnitelman monialaisen yhteistyön käsittely neuvolatiimissä. • Varhaiskasvatussuunnitelmaluonnoksen kommentointi.
Kesäkuu 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Sivistyslautakunnan käsittely 16.6.2022

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdaksi tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen

muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatustien mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

Nurmijärven painotukset

Opetushallitus on määritellyt sisällölliset teemat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalle (lapsen vasulle), jotka ovat huomioitu myös Nurmijärvellä tehtävässä lapsen vasussa. Lapsen vasu laaditaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa sähköiselle Vasu-Päikky-alustalle, joka mahdollistaa vasusisältöjen jakamisen huoltajan kanssa. Lapsen vasun laatimisesta, kirjaamisesta ja toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on suunnitelma ja tavoitteet kirjataan toiminnalle, ei lapselle. Se rakentuu yhteistyössä huoltajien ja lapsiryhmässä työskentelevän henkilöstön kesken ja siihen kirjataan muutama keskeinen tavoite, joiden toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja tuen tarpeen muuttuessa useammin.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajien ja varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajien osuus asiakirjan sisällön tuottamisessa on merkittävä, koska he vastaavat osaltaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituskeskusteluista, tekevät havaintoja lapsista ja kohtaavat huoltajia päivittäin.

Lapsen tarvitseman tuen lisääntyessä, varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuu konsultoiva erityisopettaja. Tarvittaessa yhteistyöhön kutsutaan myös sosiaali- ja terveyspalveluiden edustajia. Tuen rakentamista käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle erillinen lääkehoitosuunnitelma varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi. Lapsen lääkehoitosuunnitelman pohjina käytetään Keski-uudenmaansote-kuntayhtymän (Keusoten) lomakkeita.

Lapsen osallisuus oman varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen ikätasolle sopivalla tavalla mietitään yhdessä huoltajien kanssa. Hyvänä käytäntönä on lapsen ottaminen mukaan varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun ainakin osaksi aikaa.

Lapsen vasussa otetaan huomioon ja nimetään lapsen vahvuuksia yhdessä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelma säilyy sähköisessä Päikky-järjestelmässä useita vuosia. Järjestelmä ei vastaa kuitenkaan sähköistä arkistointia, joten lapsen hoitosuhteen päättyessä se arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistointikäytäntöjen mukaisesti ja perheelle annetaan viimeisestä päivitetystä versiosta kopio. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä ja lapsiryhmässä työstettävät paperikopiot säilytetään lukitussa kaapissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy kunnallisessa varhaiskasvatuksessa Päikky-järjestelmän kautta suoraan esiopetukseen opetuksen järjestämistä varten. Varhaiskasvatussuunnitelman siirtyminen käydään läpi huoltajan kanssa.

Kunnallisessa perhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastaa perhepäivähoidosta vastaava esihenkilö yhteistyössä perhepäivähoitajan kanssa. Vasun teon laadinnassa tuen osalta on tarvittaessa mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Avoimessa varhaiskasvatuksessa kuten kerhoissa ja leikkipuistoissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintavelvollisuutta ei ole.

Varhaiskasvatussuunnitelma yksityisissä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa:

Nurmijärven yksityisissä päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake tulee pohjautua opetushallituksen antamiin sisältöihin. Myös kunnan varhaiskasvatussuunnitelmapohja on käytettävissä. Yksityisistä päiväkodeista ja perhepäivähoidosta asiakirja siirtyy paperiversiona tulevaan esiopetusyksikköön palveluohjauksen kautta. Yksityisen päiväkodin johtaja toimittaa varhaiskasvatussuunnitelmat palveluohjaukseen, josta ne välitetään tulevaan esiopetusyksikköön suljetussa kirjekuoressa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tietojen siirtämisestä sovitaan aina huoltajien kanssa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä.

Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia

tarpeita vastaavina aukioloaikoina. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustilain, sosiaalihuoltolain, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolain sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustilain. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*

- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisäätöisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säästöjä. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä

suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lasten**neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Nurmijärven painotukset

Nurmijärvellä varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa sekä avoimen varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä. Esiopetuksen jälkeinen täydentävä varhaiskasvatus järjestetään pääsääntöisesti esiopetuksen kanssa samassa yksikössä. Varhaiskasvatuksen opetuskielinä on suomi tai ruotsi riippuen lapsen äidinkielestä.

Avoimen varhaiskasvatuksen palveluja ovat avoin päiväkotitoiminta, leikkipuisto ja kerhotoiminta. Avointa varhaiskasvatustoimintaa järjestetään kaikissa isoissa taajamissa: Klaukkalassa, Kirkonkylässä ja Rajamäessä. Kunnalliset perhepäivähoitopaikat ovat vuosien myötä vähentyneet. Vaihtoehtona on yksityinen perhepäivähoito, johon perheet voivat hakea KELALTA yksityisen hoidon tukea ja varhaiskasvatuspalveluista Nurmijärven kunnan kuntalisää.

Yksityisten päiväkotien antama varhaiskasvatus järjestetään tulosidonnaisella palvelusetelillä ja siihen liittyvät sopimukset ja veloitteet on kuvattu Nurmijärven palvelusetelin sääntökirjassa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat varhaiskasvatuksen palvelutoiminnan suunnittelijat, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Varhaiskasvatuksessa huolehditaan fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta. Turvallisuuden edistämiseksi on sähköinen turvallisuuskansio, joka pitää sisällään ohjeita ja yhteystietoja mm. lääkeshoidosta, turvallisuus- ja hätätilanteista jne. Päiväkodeissa on tähän asti tehty ryhmätason suunnitelmia kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Ensi toimintakauden aikana koko varhaiskasvatuksessa on käytössä kiusaamisen ennaltaehkäisystä ohje, joka käsitellään esimiehen johdolla yksikkökohtaisesti.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset. Tilanteista, joissa on akuutin vahingon vaara, henkilöstöllä on oikeus tehdä poikkeamailmoitus kunnan yhteisessä sähköisessä järjestelmässä.

Henkilöstö on velvollinen ylläpitämään osaamistaan henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevissa säännöksissä sekä esittämään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen liittyvät asiakirjat työsuhteen alkaessa tai erikseen pyydettyä.

Nurmijärven varhaiskasvatus on sivistystoimialaa ja yhteistyö muiden tulosalueiden kuten perusopetuksen, liikunnan ja kulttuurin kanssa on luontevaa ja tiivistä. Liikuntapalvelut ovat suunnitelmallisessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa kehittämässä lasten liikkumista. Kirjastot edistävät lasten lukemisharrastusta

yhteistyössä päiväkotien kanssa. Nurmijärven museo puolestaan järjestää päiväkotivierailuja sekä näyttelyihin opastuksia. Museon tavoitteena on olla helposti lähestyttävä ja elämyksellinen oppimisympäristö.

Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Keusote) siirtyy vuodenvaihteessa 2023 hyvinvointialueelle. Yhteistyön muotojen ja erilaisten palveluprosessien sisällöt ovat parhaillaan työn alla. Yhteistyötä kehitetään erityisesti sosiaalihuollon, lastensuojelun, neuvolan, erityistyöntekijöiden ja perheneuvolan kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustoinnista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaana varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja.

Varhaiskasvatustoinnista korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset. Perhepäivähoitajat

vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Nurmijärven painotukset

Palveluohjaus:

Varhaiskasvatukseen haetaan kunnan varhaiskasvatuksen sivuilla olevan sähköisen linkin kautta. Hakemuksen saavuttua, palveluohjaus on yhteydessä huoltajiin ja he saavat tietoa toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus

Nurmijärvellä on kunnallisia ja yksityisiä päiväkoteja. Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin Nurmijärvellä järjestettävän varhaiskasvatuksen toimintamuodoista.

Varhaiskasvatus perhepäivähoidossa:

Nurmijärvellä perhepäivähoidossa lapsia hoidetaan perhepäiväkodissa pääsääntöisesti hoitajan kotona. Lapsiryhmän koko voi olla korkeintaan neljä alle kouluikäistä lasta hoitajan omat lapset mukaan lukien. Lisäksi ryhmään voi kuulua yksi osapäiväinen koululainen. Perhepäivähoitajan sairastuessa tai ollessa lomalla lapsella on vakituinen varahoitopaikka päiväkodissa. Perhepäivähoito voi olla joko kunnallista tai yksityistä.

Perhepäivähoitokodin toiminta koostuu perushoidosta, leikistä, kodin askareista, ulkoilusta ja ohjatusta toiminnasta. Koska toimintaympäristönä on perhepäivähoitajan koti, kodin toiminnot näkyvät ja ovat osa lapsen hoitopäivää. Nurmijärven perhepäivähoidossa korostetaan kiireettömyyttä, turvallisuutta ja oppimisen mahdollistamista.

Perhepäivähoitajien työn kehittämisen tukemisena on tiimirakenne, jossa hoitajat kokoontuvat säännöllisin väliajoin tiimivastaavan johdolla keskustelemaan pedagogisista ja muista varhaiskasvatuksen ajankohtaisista asioista.

Päiväkodin johtaja perhepäivähoidon esihenkilönä tukee hoitajia kasvatusasioissa, huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja työssä jaksamisessa. Hän käy läpi lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ja antaa apua niiden laatimiseen.

Avoim varhaiskasvatus:

Nurmijärven avoimella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan avoimia päiväkoteja, leikkipuistoa ja kerhotoimintaa. Avoimessa varhaiskasvatuksessa tuetaan kotihoidossa olevien lasten perheitä kasvatustehtävässä ja vahvistetaan aikuisen ja lapsen sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Toiminta perustuu yhdessä tekemiseen, oppimiseen, vertaistukeen ja yhteisöllisyyteen.

Kerhossa lapsi voi leikkiä yhdessä toisten lasten kanssa, liikkua, tutustua ilmaisun eri muotoihin, harjoitella ryhmässä toimimisen taitoja ja viettää eväshetkeä. Toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

Avoimet päiväkodit ja leikkipuisto ovat kohtaamispaikkoja esimerkiksi kotona lastaan hoitaville perheille, isovanhemmille ja perhepäivähoitajille. Toiminnan tarkoituksena on lisätä perheiden yhdessä tekemistä, vahvistaen vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Perheillä on mahdollisuus saada tukea lasten kasvatukseen, tutustua uusiin ihmisiin, löytää leikkiseuraa ja osallistua ohjattuun toimintaan.

Iltahoito ja vuorohoito

Iltahoitoa tarjotaan Mutkapolun päiväkodissa Rajamäessä klo 22 asti. Vuorohoitoa järjestetään lisäksi Tähkärinteen päiväkodissa, Klaukkalassa. Vuorohoito on tarkoitettu lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin pääsääntöisesti päiväkotitoimintana. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on epäsäännöllistä. Tämä huomioidaan pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

2.2.1 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä

lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

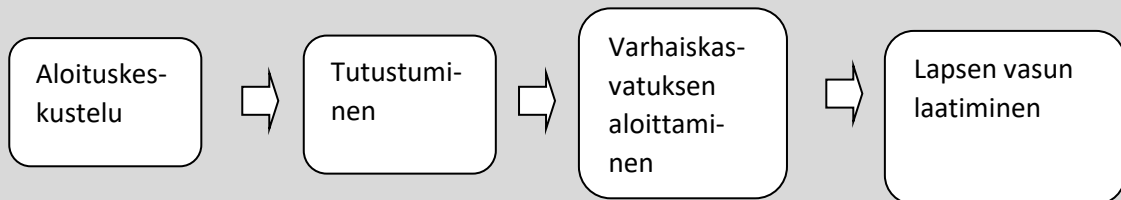

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatuksen aloittaminen

Varhaiskasvatuksella on hoito, kasvatusta- ja opetustehtävä, mikä pitää sisällään myös lapselle tärkeän hoivan. Hoivassa lapsi saa kokemuksen kokonaisvaltaisesta huolenpidosta ja emotionaalisesta kohtaamisesta. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus järjestetään kunkin lapsen kehitysvaihe ja edellytykset huomioon ottaen. Tästä ei pystytä huolehtimaan ilman suunnitelmallista varhaiskasvatuksen aloitusprosessia.

Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamisesta on laadittu ao. kuvaus jonka tarkoituksena on edesauttaa hyvän hoidon ja turvallisuudentunteen syntymistä sekä yhteistyötä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen lastenhoitaja järjestää aloituskeskustelun, jossa huoltajalla on mahdollisuus kertoa lapsestaan ja perheen ajatuksia lapsen kasvuun liittyen. Aloituskeskustelussa huoltajat ja lapsen hoidon aloituksesta vastaava työntekijä suunnittelevat yhdessä lapsen tutustumisjakson varhaiskasvatuspaikkaan. Kun lapsi on päässyt hoidon alkuun ja tutustumista on tapahtunut puolin ja toisin, laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Lapsen hoidon aloittamisen ja toteuttamisen prosessiin sisältyy ajatus rakentavasta yhteistyöstä huoltajien kanssa, joka vaatii henkilöstöltä jatkuvaa työtä kuulemisen, kunnioituksen, vuoropuhelun ja luottamuksen edistämiseksi.

Siirtyminen varhaiskasvatustyksiköstä toiseen

Lapsen hakemuksen varhaiskasvatustyksiköstä toiseen käsittelee palveluohjaustiimi. Palvelutoiminnan suunnittelija tekee päätöksen siirtymisestä ja tiedottaa esimiehiä. Lähettävä taho huolehtii siirtymävaiheen palaverin järjestämisestä kutsumalla siihen tarvittavat osapuolet. Huoltajien kanssa käydään läpi lapsen vasu ja sen liitteet. Lapsen lähteminen vanhasta ryhmästä sekä saapuminen uuteen ryhmään huomioidaan ja käsitellään lapsiryhmän muiden lasten kanssa.

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetukseen haetaan sähköisen järjestelmän kautta. Esiopetuspaikat määräytyvät esiopetuksen oppilaaksi otton periaatteiden mukaan. Palveluohjaustiimi on yhteydessä asiakasperheisiin, joiden lapsella on esiopetuksen lisäksi täydentävän varhaiskasvatuksen tarve.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat siirtyvät esiopetukseen Päikky-järjestelmän kautta huoltajan kanssa sovitusti. Esiopetuksessa ja täydentävässä varhaiskasvatuksessa jatketaan varhaiskasvatuksessa aloitettua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yksityisestä varhaiskasvatuksesta paperiset

varhaiskasvatussuunnitelmien kopiot toimitetaan tulevaan esiopetuspaikkaan luvun 1.3. ohjeiden mukaisesti.

Tehostetun ja erityisen tuen^{*)} lapsille pidetään siirtymävaiheen palaveri touko-kesäkuussa, jossa päivitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajan, tulevan esiopettajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja tarvittaessa konsultoivan erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu tuki luo pohjan esiopetuksessa järjestettävälle tuelle. Lähettävä taho huolehtii, että varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeisto on ajan tasalla allekirjoituksineen ja perheellä tieto, mitkä lomakkeet siirtyvät eteenpäin.

*) Termit on avattu luvussa 5

2.2. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-

arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidenteettä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Nurmijärven painotukset

Lapsuuden itseisarvo ja ainutlaatuisuus sekä oikeus hyvinvointiin ja suojeluun ovat keskeisinä arvoina Nurmijärven varhaiskasvatuksessa. Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa kiinnitetään huomiota kannustavaan palautteenantoon, itsetunnon tukemiseen ja aikuisen kuuntelemaan läsnäoloon. Lapsia kuullaan ja kuunnellaan, jotta heille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Henkilöstö tukee lapsiryhmän ryhmäytymistä ja siihen annetaan aikaa.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa painottuvat yhdessä tekeminen, avoimuus ja kunnioitus. Turvallisuuden tunnetta lisää hyväksyvä, iloinen ilmapiiri, jossa lapsi saa positiivista huomiota ja hänen vahvuuksiaan tuetaan. Kiireettömyys on tärkeää. Yhteistyössä huoltajien kanssa tuetaan lasten kasvua tasapainoisuuteen ja toisten huomioonottamiseen, esimerkiksi kiinnittämällä huomiota käytöstapoihin.

Leikki itsessään on tärkeää varhaiskasvatuksessa. Henkilöstön tehtävänä on toimia leikin mahdollistajana ja kannattelijana. Leikin havainnoiminen ja rikastuttaminen ovat tärkeä osa henkilöstön tehtävää. Leikin lisäksi erilaiset monipuoliset työtavat tukevat lapsen yksilöllistä oppimista ja antavat mahdollisuuksia kehittää tasapuolisesti erilaisia taitoja.

Hyvästä hoivasta kasvatuksesta ja opetuksesta huolehtii osaava henkilökunta. Osaaminen varmistetaan yhteisillä pedagogisilla keskusteluilla ja koulutuksilla. Kaikilla lapsilla on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun. Tästä huolehditaan huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella sekä henkilöstön säännöllisillä arvokeskusteluilla esimiehen johdolla.

Kestävä elämäntavan periaatteet ovat läsnä päivittäisessä toiminnassa ja mallinnetaan lapsille kunkin yksikön parhaaksi katsomalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön pohjana on molemminpuolinen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu. Tästä huolehditaan aina, mutta erityisesti kohdatessa erilaisista taustoista tulleita perheitä. Henkilöstön on hyvä tiedostaa oman kulttuurin merkitys omaan ajatteluun. Kulttuurien välinen

osaaminen rakentuu tiedosta, sosiaalisista taidoista sekä asenteesta ja tahdosta kohdata toisen kulttuurin edustaja yhdenvertaisena yhteisön jäsenenä.

2.3. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Nurmijärven painotukset

Nurmijärven varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu oppimiseen, joka tapahtuu kasvattajan ylläpitämässä aktiivisessa, lämpimässä ja läsnä olevassa vuorovaikutuksessa. Tätä tuetaan pienryhmäpedagogisin menetelmin. Kiireetön vuorovaikutus lapsen ja lapsiryhmän kanssa on olennaista. Oppimisessa ja opetuksessa pääpaino on löytää jokaisen lapsen omat vahvuudet ja lahjakkuudet ja niiden kautta tukea harjoiteltavia asioita. Lasten oppiminen tapahtuu parhaiten innostuneessa ja kannustavassa ilmapiirissä. Lapsi oppii, kun hän on itse osallisena arjen toiminnoissa ja leikeissä.

Lapsia kannustetaan leikkimään ja toimimaan yksin, pareittain ja ryhmissä; vertaisoppimista hyödynnetään laajasti. Leikki on lapselle ominainen tapa oppia. Leikin kautta lapsi kokee oppimisen iloa sekä jäsentää ja käsittelee uutta tietoa suhteessa omiin kokemuksiinsa. Varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus harjoitella erilaisia oppimisen taitoja kuten tekemällä, liikkumalla ja tutkimalla.

Keskustelua ja arviointia varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksestä pidetään yllä säännöllisesti yksiköiden toiminnassa esimiehen johdolla.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

*Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. **Kasvatusta** on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatusta sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.*

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva toiminta on suunnitelmallista ja pedagogisesti perusteltua. Keskeistä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja oppimisen tukeminen. Lapsen elämänpiiri ja kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon suunnittelussa. Useat varhaiskasvatussuunnitelman sisältöalueet voivat olla läsnä samanaikaisesti.

Leikki nähdään tärkeänä osana pedagogiikkaa. Leikki on lapselle ominainen tapa oppia. Leikin avulla lapsi jäsentää ja käsittelee tietoa suhteessa omiin kokemuksiinsa. Lapsi leikkii sitä, mitä hän on oppinut tai parhaillaan oppimassa. Leikin havainnoiminen, kannattelu ja rikastuttaminen ovat tärkeä osa ryhmän aikuisten tehtävää.

Toiminnan toteuttamisessa sovelletaan erilaisia pedagogisia ratkaisuja, jotta jokainen lapsi voi olla osallisena toiminnassa ja saada onnistumisen kokemuksia. Näitä ovat mm. yksilöllisen oppimisen tukeminen, käyttäytymistä tukevat ratkaisut, eriyttäminen, joustava ryhmittely, erilaiset apuvälineet ja toiminnalliset pienryhmät.

Nurmijärvellä varhaiskasvatusta toteutetaan pienryhmäpedagogisin menetelmin ja joustavin ryhmittelyin ottaen huomioon lasten vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja kehittämiskohteet. Lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta tuetaan kiinnittämällä huomiota ryhmäytymiseen ja yhdessä lasten kanssa sovittuihin pelisääntöihin sekä antamalla lapselle hänelle sopivia tehtäviä. Jokaista lasta arvostetaan omana itsenään ja lasten luontaista uteliaisuutta tuetaan kannustamalla ja muokkaamalla toimintaa. Pienryhmissä toimiminen rauhoittaa vuorovaikutustilanteita, vähentää ääntä ja ärsykeitä ja auttaa keskittymään. Tällöin aikuinen pystyy myös havainnoimaan lasta paremmin ja pitämään huolta lapsen psyykkisestä hyvinvoinnista. Myös siirtymät tilanteesta toiseen sujuvat joustavammin.

Lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon lapsen päivän kokonaisuus. Päivää suunniteltaessa huomioidaan niin vuorovaikutus- ja siirtymätilanteet kuin oppimistuokiotkin. Henkilöstöllä on vastuu siitä, että lapselle syntyy hyviä ja luottamuksellisia kohtaamisia aikuisten ja toisten lasten kanssa päivän aikana. Henkilöstö antaa lapsille mahdollisuuden osallistua toiminnan ja toimintaympäristön suunnitteluun ottamalla huomioon lasten ehdotuksia, aloitteita, ajatuksia ja ideoita.

Henkilöstön ennakointi, esimerkki, vastuiden selkeys, havainnointi ja oman työn arviointi ovat lähtökohtana pedagogiselle varhaiskasvatukselle. Arjen pedagogiikkaa tukevat käytössä olevat menetelmät mm. vertaissovittelu sekä tunne-elämää ja sosiaalisia taitoja tukevat menetelmät.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen

opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja

kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Nurmijärven painotukset

Laaja-alaisen osaamisen sisällöt ovat läsnä varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa läpileikkaavana teemana ja ne kehittyvät vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen sisällöt otetaan huomioon suunniteltaessa ja toteutettaessa toimintaa.

Henkilöstö tukee lasten ryhmäytymistä tutustumisleikeillä, erilaisilla leikkiryhmillä sekä lasten kanssa sovitulla pelisäännöllä. Henkilöstö tarttuu lasten tekemiin aloitteisiin mahdollisuuksien mukaan. He tiedostavat, että lapsen mielenkiinto ja osallisuus auttavat lapsia sitoutumaan toimintaan. Henkilöstön läsnäolon ja herkkyyden avulla lapset tulevat kuulluiksi toiveineen, aloitteineen ja tarpeineen. Mikäli aikuinen on innostunut, tempaa se lapsetkin innostuneina mukaan yhdessä ihmettelyyn ja touhuamiseen.

Lasten ajattelun ja oppimaan oppimisen houkuttelu on henkilöstön vastuulla. He kannustavat lasta tutkimaan, ihmettelemään, oivaltamaan ja kertomaan ääneen, miten tämä ratkaisee ongelmia/asioita. Se onnistuu mm. antamalla lapsille aikaa oivaltaa asioita itse, rohkaisemalla ja tekemällä avoimia kysymyksiä: ”mitä sitten tapahtui”, ”kerro lisää”.

Henkilöstö herättää lasten mielenkiinnon erilaisia viestintätapoja kohtaan ja tukee lapsen monilukutaidon kehittymistä. Kuvien käyttö kommunikaation tukena, sadutus, taidekasvatus, kirjat ja lehdet ovat jo olemassa

olevia tapoja kehittää monilukutaitoa. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan ikäkaudelle sopivalla tavalla turvallista toimintaa digitaalisessa ympäristössä.

Nurmijärven kunnan tieto- ja viestintäteknologiasuunnitelmassa (TVT-suunnitelma) varhaiskasvatuksen tehtävänä on kiinnittää opetuksessa ja ohjauksessa huomiota seuraaviin asioihin:

- a) käytännön taidot ja oma tuottaminen,
- b) vastuullinen ja turvallinen toiminta,
- c) tiedonhallinta sekä tutkiva ja luova työskentely,
- d) vuorovaikutus ja verkostoituminen.

Ensiaskleet medialukutaitoon otetaan yhdessä mediaa uteliaasti ihmetellen, leikkien ja ennakkoluulottomasti kokeillen. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin medioihin, mediavälineisiin ja mediasisältöihin arjessa. Median tarinoihin eläydytään ja niitä käsitellään oman ilmaisun keinoin. Median tuottaminen on leikinomaista ja kokeilevaa yhdessä tekemistä, joka samalla rohkaisee lapsia luovaan itseilmaisuun. Mediaa käytetään apuna, kun tutkitaan yhdessä lasten kanssa ympäristöä, etsitään tietoa lapsia kiinnostavista kysymyksistä tai viestitään yhteisistä asioista. Viestinnässä tarpeellisia taitoja, vuorovaikutusta ja toisten huomioimista, harjoitellaan arjessa. Kokemisen ja tekemisen lomassa opetellaan turvalliseen ja vastuulliseen mediavälineiden ja -sisältöjen käyttöön yhdessä aikuisen kanssa. (TVT-suunnitelma)

Lapsia ohjataan tunnistamaan omia ja toisten onnistumisia sekä vahvuuksia ja iloitsemaan niistä. Tämä edistää koko lapsiryhmän hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota hyviin tapoihin ja annetaan positiivista palautetta myönteisestä käyttäytymisestä. Empatiakyky eli kyky eläytyä toisten tunteisiin on taito, jota voi lapsiryhmässä opettaa. Kyky empatiaan tarkoittaa myös myötätuntoa toisen pahaa oloa kohtaan. Se nostattaa halun toimia pahanolon vähentämiseksi arvostelun sijaan. Kun lasten kasvattajat kykenevät eläytymään turvallisesti lapsen tunnetiloihin ja tarpeisiin, lasten empatian taidot kehittyvät suotuisasti. Tällöin jo pienet lapset kykenevät toiminnassaan sovittamaan omia ja toisten tarpeita.

Henkilöstö auttaa lapsia tiedostamaan, miten he oppivat asioita parhaiten. Toivon näkökulman ylläpitäminen suhteessa oppimiseen, kasvuun ja kaikkeen tulevaisuuteen on sekä lapsiryhmän sisällä, että huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä kaiken perustana. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja yrittämään. Epäonnistumisetkin kuuluvat elämään ja niistä päästään eteenpäin.

Laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan jatkuvasti. Pienten lasten kohdalla arviointi on usein välitöntä palautetta lapsilta. Lasten kanssa arvioidaan toimintaa yhdessä mm. kuvien, sanallisen palautteen, hymynaamojen, piirtämisen, valokuvauksen tai videoiden kautta. Huoltajat osallistetaan arviointiin päivittäisissä keskusteluissa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- *arvoista ja periaatteista*
- *työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta*
- *oppimisympäristöistä ja työtavoista*
- *yhteistyöstä ja sen eri muodoista*
- *vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä*
- *henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta*
- *johtamisrakenteista ja -käytännöistä*
- *toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.*

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelevaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee

lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla

monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaan. Kaikkia lapsia autetaan osallistumaan yhteiseen varhaiskasvatukseen tuen tarpeesta riippumatta. Ryhmämuotoa ja rakennetta pohditaan siitä näkökulmasta, että lapsille tulee kokemus ja tunne kuulumisesta itselleen tärkeään yhteisöön.

Inklusion johtamisen pitkän aikavälin tavoitteina Nurmijärvellä ovat

- varhaiskasvattajien osaamisen ja osallisuuden vahvistaminen,
- erityispedagogisen tuen kohdentaminen tasaisesti ja nopea-aikaisesti lapsiryhmiin,
- rakenteellisten tukitoimien vaikuttavuuden lisääminen.

Nurmijärven varhaiskasvatuksessa kaikki lapset ovat yhtä arvokkaita ja tasavertaisia. Lasten yksilöllisyys ja lasten tavoitteet otetaan huomioon suunniteltaessa ja toteutettaessa toimintaympäristöä. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus kasvaa ja oppia omana itsenään ja jokainen lapsi saa mahdollisuuden toteuttaa toiveitaan ja unelmiaan. Henkilöstön tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lapset voivat opetella turvallisesti uusia taitoja ja tietoja pelkäämättä.

Lapselle annetaan aikaa oppimiselle, asioihin palataan ja niitä toistetaan. Lapsi saa turvautua aikuisen apuun, eikä hänen koko ajan tarvitse selviytyä yksin. Oppimisen ilo kasvaa, kun oppiminen lähtee lasten kiinnostuksen kohteista käsin ja jos he saavat olla mukana suunnittelemassa, etsimässä tietoa, kokemassa, saamassa elämyksiä ja myös arvioimassa omaa oppimisprosessiaan. Musiikki, draama, liikunta ja kädentaidot rikastuttavat ajattelua ja antavat mahdollisuuksia erilaisiin oppimiskokemuksiin. Vastuutehtävät, jotka ovat selkeärajaisia ja lapselle mahdollisia, osallistavat lapsia yhteisen päämäärän saavuttamiseen myönteisellä tavalla.

Henkilöstö on avainasemassa opettamassa ja mallintamassa vuoropuhelun taitoja. Lapsiryhmässä opetellaan yhdessä myös ristiriitatilanteiden käsittelyä luomalla toimintakulttuuria, jossa osapuolten ajatukset kuullaan

ja aikuinen auttaa heitä sopimaan ristiriidan keskenään. Ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjataan keinot kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, toimintatavat siihen puuttumiseen, toimenpiteiden toteutumisen seurantaan sekä asian käsittelyyn lasten ja huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa rakennetaan liikkumiseen houkuttelevia toimintaympäristöjä, jossa lapset kokevat liikkumisen mukavana ja innostavana asiana. Lapsille annetaan mahdollisuuksia erilaisiin motorisia taitoja kehittäviin liikkumismuotoihin päivittäin. Hyvinvoinnista pidetään huolta huomioimalla aktiivisen toiminnan ja rauhoittumisen välinen tasapaino sekä aikuisen rooli lapsiryhmän stressitason säätelijänä.

Toimintakulttuuri lähtee kasvattajayhteisöstä ja sen vuoksi on tärkeää, että kasvattajayhteisössä mietitään ja kirjataan yhteisesti sovitut pelisäännöt palaverikäytäntöihin, sisäiseen viestintään, toisen työn tukemiseen, ristiriitojen selvittämiseen ja huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Toimintakulttuurin johtamisen edistämisen rakenteita Nurmijärven varhaiskasvatuksessa ovat:

- yksikkökokoukset
- tiimikokoukset (tiimisopimus, tiimipalaverit, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma)
- kehittämistiimien kokoukset (pedagogiikkatiimi, henkilöstötiimi ja viestintä- ja taloustiimi)
- kehityskeskustelut
- yhteiset tiedon kulun rakenteet

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on

sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Nurmijärven painotukset

Hyvä oppimisympäristö vaatii etukäteissuunnittelua ja koko kasvattajayhteisön yhteistyötä. Hyvässä oppimisympäristössä mahdollistuu sekä rauhallinen ja itsenäinen että toiminnallinen työskentely, jossa asiaa tutkitaan yhdessä käyttäen lapsille ominaisia tapoja toimia kuten leikkiä, liikuntaa, draamaa, musiikkia, kuvataiteita, kädentaitoja. Etukäteissuunnittelu tarkoittaa lasten kiinnostuksen kohteiden kartoittamista, välineiden ja materiaalien hankkimista, ajan ja tilan suunnittelua ja jaksottamista ja yhteisten asioiden sopimista.

Varhaiskasvatuksessa panostetaan oppimisympäristöön, joka houkuttelee ja antaa lapsille mahdollisuuden erilaisiin leikkeihin. Lapset oppivat asioita leikin kautta ja oikeanlainen leikin oppimisympäristö antaa lapsille pitkäkestoisen leikin mahdollisuuden. Lapset otetaan mukaan rakentamaan leikkien oppimisympäristöjä, jolloin niistä tulee heille ominaisia ja he sitoutuvat leikkeihinsä paremmin.

Päiväkotien ulkopuolisia oppimisympäristöjä käytetään monipuolisesti. Lasten kanssa tutustutaan omaan lähiympäristöön kuten lähimetsään. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään paikallisia verkostoja ja toimijoita kuten yrittäjiä, seurakuntaa, kirjasto- ja kulttuuripalveluja sekä liikuntatoimen palveluja.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Nurmijärven painotukset

Lapsi kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tämä edellyttää eri kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä lapsen kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Jatkuva avoin vuorovaikutus kodin kanssa lisää varhaiskasvatuksessa lapsen tuntemusta.

Kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyön pohjana on molemminpuolinen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja avoin vuoropuhelu. Yhteistyötä rakennetaan keskusteluissa, päivittäisissä kohtaamisissa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien teossa, vanhempaintilaisuuksissa sekä niissä yhteistyömuodoissa, jotka ovat kullekin yksiköille ominaisia. Yhteydenpidon, tapaamisten ja tiedottamisen tavoista ja määrästä sovitaan lapsikohtaisesti huoltajien kanssa. Lapsi otetaan hänelle sopivalla tavalla osalliseksi suunnitteluun, joka koskee hänen hyvinvointiaan. Koti ja varhaiskasvatus ovat tasavertaisesti yhteisvastuussa vuorovaikutuksen toimivuudesta. Varhaiskasvatuksella on kuitenkin aktiivinen rooli yhteistyön kehittämisestä ja ylläpitämisestä siten, että lapsen etu parhaalla mahdollisella tavalla toteutuu.

Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa lapsen kasvatuksesta ja oppimisesta lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen kasvatustyön suunnitteluun ja arviointiin yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajille annetaan tietoa varhaiskasvatussuunnitelmista, yhteistyön järjestämisestä ja mahdollisuudesta osallistua kodin ja varhaiskasvatuksen väliseen yhteistyöhön. Tämä edellyttää kasvattajien aktiivista aloitetta yhteistyössä sekä keskustelua ja tiedottamista. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisessä yhteistyössä huomioidaan perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä kieli- ja kulttuuritausta.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Nurmijärven painotukset

Yhteistyötä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa kutsutaan monialaiseksi yhteistyöksi. Moniammatillinen yhteistyö sen sijaan käsittää yhteistyön eri ammattiryhmien välillä varhaiskasvatuksen sisällä.

Monialaista yhteistyötä tarvitaan lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseksi silloin, kun varhaiskasvatuksen tuki ei yksin riitä. Varhaiskasvatuksen työntekijä kutsuu tarvittaessa kokoon palaverin, johon on huoltajan kanssa yhdessä mietitty sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöt, joiden tehtäviin lapsen tilanteen selvittäminen kuuluu.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestävät Keusote (Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveysterveystarvikkeet). Vuodenvaihteessa 2023 palvelut siirtyvät hyvinvointialueelle. Lapsiperheiden palveluihin kuuluvat terveystarvikkeet (lastenneuvola, psykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti) sekä lapsiperheiden sosiaalipalvelu (perheneuvola, perhetyö, vammaispalvelut, lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi sekä lastensuojelu).

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen voimavarojen yhdistäminen on ensisijainen reitti lapsen tukemiseen silloin, kun lapsen kehityksestä on huolta. Neuvolan ikävuositarkastuksista saatu tieto on tärkeää yhdistää varhaiskasvatukseen tietoon ja kokemukseen lapsesta. Henkilöstön yhteydenotot neuvolaan tapahtuu avoimesti ja yhdessä sopien huoltajien kanssa. Laajaan neljävuotiaana tehtävään terveystarkastukseen henkilöstö liittyy varhaiskasvatukseen kuvauksen lapsen kehitykseen liittyvistä havainnoista. Huoltajat toimittavat em. kuvauslomakkeen neuvolaan. Muihin ikävuositarkastuksiin kuvaus tehdään tarvittaessa.

Työntekijällä on velvollisuus ohjata lasta tai perhettä tarvittaviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, kun lapsen tai perheen psyykinen tai sosiaalinen tilanne herättää huolta siinä määrin, että varhaiskasvatukseen voimavarat ja keinot auttaa ovat riittämättömät.

Monialaista yhteistyötä tehdään myös lapsuuden kokonaisvaltaisen hyvinvointityön tukemisessa. Tässä on ennaltaehkäisevä näkökulma. Em. tahojen lisäksi liikuntapalvelut osallistuvat varhaiskasvatukseen lapsen liikkumista tukevan toimintakulttuurin edistämiseen erilaisten koulutuksien, yksikkökäyntien ja materiaalien avulla. Monialaista yhteistyötä arvioidaan vuosittain järjestetyillä yhteisillä tapaamisilla.

Hyvinvointityön keskeisiä toimintatapoja ovat

- lasten osallisuutta tukevat toimintatavat,
- myönteistä vuorovaikutusta ja tunneilmastoa tukevat keinot,
- ongelmia ehkäisevät keinot,
- myönteisen ryhmädynamiikan tukeminen hyvän ryhmähengen tukemiseksi,
- varhainen puuttuminen ryhmien toiminnan kielteisiin piirteisiin.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Nurmijärven painotukset

Lapsen tuottaman aineiston dokumentointi (lapsen taso)

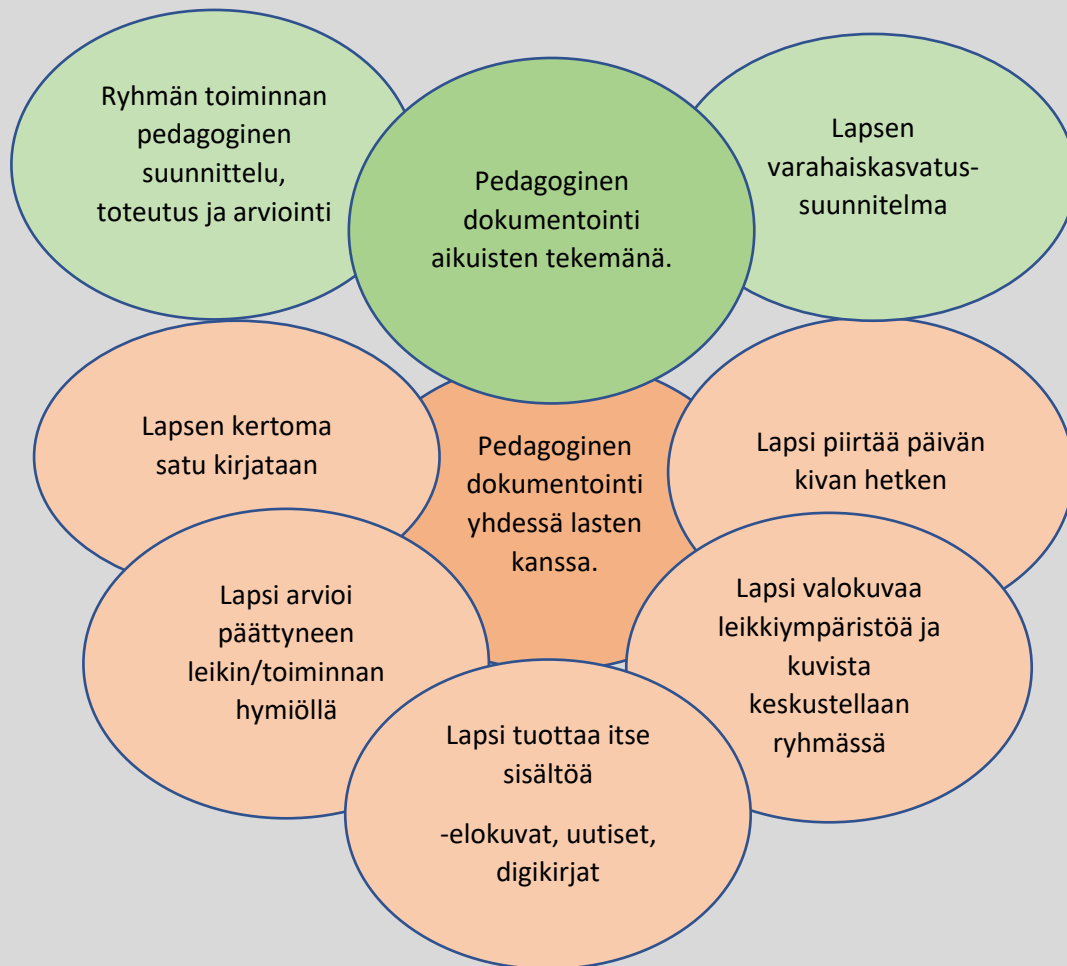
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma itsessään on yksi työväline pedagogiseen ja suunniteltuun dokumentointiin. Huoltajien kanssa käydyt keskustelut lasten dokumentoiduista piirustuksista, tarinoista, valokuvista ja leikeistä antavat väylän kurkistaa lapsen ajatuksiin hyvinvointiin ja oppimiseen. Lapsen elämä tulee näkyviin kokonaisvaltaisella tavalla. Koska varhaiskasvatussuunnitelma on Nurmijärvellä sähköisessä muodossa, osa sähköiseen muotoon saadusta dokumentaatiosta voidaan liittää varhaiskasvatussuunnitelman liitteisiin, osa erillisiin lapsen kansioihin.

Ryhmän pedagogiikan dokumentointi (lapsiryhmän toiminnan taso)

Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelmaa kirjataan näkyviin varhaiskasvatuksessa laadittuun yhteiseen suunnitelmapohjaan. Teon tasolle kuvatut ja kirjatut toimenpiteet tuottavat pedagogista dokumentointia, jonka avulla on mahdollista arvioida, ovatko varhaiskasvatushenkilöstön valitsemat toimintatavat vieneet lapsiryhmän myönteistä kehitystä eteenpäin. Toiminnan suunnittelussa pedagogisessa dokumentoinnissa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet, tarpeet, oppimisen alueet. Sitä kautta vahvistetaan lasten hyvinvointiin tähtäävää varhaiskasvatuksen päivää.

Varhaiskasvatuksen järjestäjätahon dokumentointi

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on asiakirja, joka tarkentuu ja kehittyy toimintatapojen ja säädösten muuttuessa. Kunnan varhaiskasvatuksen toimintaa dokumentoidaan myös erilaisissa viranhaltijapäätöksissä, lautakunnan päätöksissä jne.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Nurmijärven painotukset

Nurmijärvellä leikki on keskiössä. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan, että leikille on monipuolisesti tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia. Leikkiympäristö rakennetaan leikkiin innostavaksi ja mielikuvitusta rikastavaksi. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa leikkiympäristön suunnitteluun ja muokkaukseen, ja lasten kiinnostuksen kohteet tulevat huomioituksi. Henkilöstön rooli leikissä vaihtelee tilanteen ja tavoitteiden mukaisesti. Leikkiä hyödynnetään työtapana erilaisissa tilanteissa. Sisä- ja ulkotilat nähdään monipuolisena leikkiympäristönä. Leikkiympäristöjä suunniteltaessa annetaan tilaa myös liikkeelle, jotta lapsella on mahdollisuus toteuttaa luontaista liikkumistaan

Leikki on kokonaisvaltaista. Leikissä lapsi liikkuu, tutkii ja saa taiteellisia kokemuksia. Leikkiessään lapsi kokee iloa, harjoittelee tunnetaitoja sekä oppii uutta. Leikki on lapselle myös tapa opetella arkielämän taitoja ja käydä läpi itselleen merkityksellisiä asioita. Leikeissä lapsilla on mahdollisuus lähestyä uusia asioita mahdollisimman paljon käytännön toiminnan ja kehollisuuden kautta omista kokemuksistaan käsin.

Varhaiskasvattajat havainnoivat ja dokumentoivat jatkuvasti lasten leikkejä ja tarjoavat lapsille mahdollisuuksia erilaisten leikkien rakentamiseen ja rikastuttamiseen. Heidän itsearviointinsa

leikkiympäristön ja leikkiä tukevien toimintatapojen toimivuudesta on päivittäistä. Itsearvioinnissa otetaan huomioon lasten ja huoltajien palautteet. Henkilöstö pitää huolta, että lapsille on jatkuvasti tarjolla monipuolisia leikkivälineitä ja tiloja, joihin leikkejä voi rakentaa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.*

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat,

ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Nurmijärven painotukset

Kieli kehittyy päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa. Lasten kanssa keskustellaan paljon yhdessä. Kielellä leikitellään, riimitellään, lorutellaan, musisoidaan, kerrotaan satuja, viitotaan, kysellään, kuunnellaan, vastataan, luetaan, keksitään tarinoita ja havainnoidaan ympäristöä. Lasten mielenkiinnonkohteiden ympärille pysähdytään keskustelemaan. Näistä syntyy positiivisia yhteisiä kokemuksia.

Henkilöstön esimerkki ja malli kielen käyttötaitojen ohjaamisessa on tärkeää. Henkilöstö luo keskustelun aloitteisiin sallivan ja lämminhenkisen ilmapiirin olemalla herkkiä lapsen kehon kielelle, ilmeille ja eleille. Keskusteluissa muistetaan sanallisen vuorovaikutuksen lisäksi myös sanaton vuorovaikutus, joka mahdollistaa myös niiden lasten kuulemisen, jotka eivät pysty sanallisesti ilmaisemaan itseään. Henkilöstö antaa lapselle kokemuksen siitä, että hänen tuottamansa puhe tai ilmaisu on arvokasta ja merkityksellistä. Kun lapsi saa tästä kokemuksen, syntyy ryhmään avoin keskustelukulttuuri.

Henkilöstö haastaa lapsia kielelliseen kommunikointiin. Kuvia ja ympäristöä sekä tarvittaessa viittomia hyödynnetään puheen lisäksi. Henkilöstön vastuulla on sanoittaa ja nimetä asioita arjen keskellä. Lapselle annetaan aikaa ilmaista itseään, eikä hänelle anneta valmiita vastauksia tai johdatella liikaa. Draaman käyttäminen, lorut ja laulut antavat lapsille mahdollisuuden osallistua monipuoliseen kielen tuottamiseen.

Lapsille luetaan päivittäin ja satu/tarina/loru/tietokirjat ovat lasten saatavilla kaikissa ryhmissä. Lukemista sisällytetään eri oppimisen alueille, projekteihin ja laaja-alaiseen työskentelyyn. Henkilöstö huolehtii ryhmän ikätasolle sopivan kirjallisuuden käytöstä ja lisäksi tartutaan lapsia kiinnostaviin aihepiireihin. Kirjastot auttavat mielellään henkilökuntaa kiinnostavien kirjojen hankkimisessa. Kirjasto oppimisympäristönä ja yhteistyökumppanina on hyvä tuki kiinnostuksen herättämiseen kirjallisuuteen. Kirjasto on lähellä kolmessa suurimmassa taajamassa ja sen lisäksi kirjastoautot kulkevat pienemmissä kylissä.

Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat laatineet materiaalin, jonka nimi on Leikkivä- ja liikkuva lapsi kieltä oppimassa. Se pitää sisällään toiminnallisia harjoituksia kielellisen tietoisuuden kehittämiseksi. Kyseinen materiaali on käytettävissä kaikissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön.

Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

*Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.*

*Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.*

Nurmijärven painotukset

Ilmaisuun houkutteleva oppimisympäristö vaatii etukäteissuunnittelua. Välineet ja materiaalit ovat helposti lasten saatavilla, jotta lapset saavat mahdollisuuksia monipuoliseen ilmaisuun. Varhaiskasvatushenkilöstön ohjauksella on merkitystä lapsen kiinnostuksen herättäjänä. On tärkeää, että lapsi saa turvallisessa ympäristössä ilmaista itseään ja kehittyä toiminnassaan omassa tahdissaan. Jokainen yksilö on erilainen ja ilmaisee itseään eri tavoin. Henkilöstön suunnitelmien tulee olla väljiä ja joustavia, joihin voidaan lisätä lapsilta tulevat ideat ja toiveet.

Ilmaisullinen prosessi voi laajeta lasten aloitteista pitkäkestoiseksi. Prosesseja voidaan tukea mm. musiikin, tanssin, kuvataiteen ja draaman keinoin. Ryhmäprosesseissa tapahtuva roolien käyttö, tavat kertoa ja tutkia tarinoita, antavat lapsille erilaisia mahdollisuuksia oppia ja oivaltaa asioita. Lapset saavat erilaisia kanavia tunteiden käsittelyyn. Varhaiskasvatushenkilöstön vahvuudet otetaan huomioon lasten ilmaisutaitojen tukijana.

Varhaiskasvatuksessa tutustutaan tieto- ja viestintäteknologisiin laitteisiin ja ohjelmiin osana ympäröivää maailmaa. Lapset ja aikuiset voivat yhdessä tai erikseen kuvata, äänittää tai videoida lapsia kiinnostavia kohteita tai tehtyjä tuotoksia. Varhaiskasvatushenkilöstön ammatillisuuteen ja velvollisuuteen kuuluu tutustua käytössä oleviin menetelmiin ja laitteiden käyttöön. Innostunut aikuinen innostaa helpommin myös lapsia heittäytymään mukaan ja osallistumaan toimintaan.

Nurmijärven luonto ja luonnonmateriaalit nähdään rikkautena. Lapsia opetetaan käyttämään luonnon antimia ja äänimaailmaa erilaisten ilmaisutapojen innoittajina. Lasten kanssa tutustutaan taiteen eri muotoihin ja taideteoksiin, jolloin heidät ohjataan kiinnittämään huomiota näissä töissä esiintyviin eri väreihin, muotoihin, rakenteeseen, käytettyihin materiaaleihin ja tekijöihin. Myös nämä edesauttavat lasten omien oivallusten syntymistä ja omien ideoiden kehittymistä.

Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan

leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Nurmijärven painotukset

Lapsi liittyy itsensä perheen kautta isompaan kokonaisuuteen, historian jatkumoon. Varhaiskasvatuksessa aloitetaan tutustuminen oman minän kautta perheeseen, toisiin lapsiin ja aikuisiin sekä lähiympäristöön. Lapsi saa kokea olevansa osa omaa yhteisöä ja saa kosketusta elämänkaaren eri vaiheisiin. Lähihistoriaan tutustuminen voi tapahtua esim. isovanhempien tai muiden vanhempien henkilöiden kautta. Myös paikallisia seuroja ja yhdistyksiä voidaan hyödyntää tutustumisessa alueen historiaan.

Varhaiskasvatuksessa kohdataan erilaisista kieli- ja kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä. Monikulttuuristen perheiden huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Varhaiskasvatus voi tukea sekä lapsen että perheen kotoutumista. Lapset opettelevat kuuntelemaan ja saavat ymmärrystä eri taustoista tulevien lasten ja aikuisten tavoista, perinteistä ja tottumuksista. Vastavuoroisesti on tärkeää, että lapsi harjoittelee omasta taustastaan kertomista. Lasten kysymyksille annetaan aikaa, ne kuullaan ja niihin vastataan. Tätä kautta turvallisuuden tunne lisääntyy ja lapsi oppii arvostamaan ja arvioimaan itseään osana yhteiskuntaa.

Etiikka on läsnä joka hetki arkisissa pohdinnoissa. Myös kasvattajat käyvät vuoropuhelua teemojen synnyttämistä ajatuksista. Ryhmän tunneilmapiiristä huolehtiminen, tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen kulkevat läpi vuoden läpileikkaavana teemana. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lapsia tunnistamaan, näyttämään ja myös sietämään erilaisia tunteita.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen katsomuskasvatuksen apuna on Kirkkohallituksen laatimat Kumppanuuden korit, jotka perustuvat Opetushallituksen ohjeisiin. Ne antavat pelisäännöt kunnan ja seurakuntien väliselle yhteistyölle. Koreilla pyritään takaamaan uskonnonvapauden toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Korien avulla on mahdollista yhdessä huoltajien kanssa hahmottaa, mikä on yleissivistävää opetusta ja mikä luokitellaan uskonnolliseksi tilaisuudeksi. (www.evl.fi, Kumppanuuden korit ja Vasu 2017).

Katsomuskasvatus on yleissivistävää opetusta, joka ei pidä sisällään minkään uskonnon tunnustuksellisuutta, vaan siinä pohditaan niiden uskontojen perinteitä ja käytäntöjä, jotka ovat läsnä lapsiryhmässä. Uskonnollisia tilaisuuksia voidaan järjestää opetushallituksen ohjeen^{*)} mukaisesti, mutta niiden sisällöistä on tiedotettava perheille. Jos lapsi ei osallistu tilaisuuteen, hänen kanssaan keskustellaan vastaavanlaisista asioista kuin toisessakin tilaisuudessa ilman uskonnollista sisältöä.

Nurmijärven opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät sekä Nurmijärven evankelisluterilainen seurakunta ovat yhdessä laatineet yhteistyösopimuksen, jonka tarkoituksena on edistää pitkäjänteisesti arvo- ja eettistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Sopimukseen liittyy toimintasuunnitelma, johon on kuvattu sovitun yhteistyön muodot ja käytännöt. Pääosin yhteistyön

tavoitteena varhaiskasvatuksessa ovat suomalaisen kulttuuriperinnön siirtäminen ja siinä mm. kirkollisten juhlapyhien huomioiminen.

*)www.oph.fi. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa

opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Nurmijärven painotukset

Henkilöstö tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Oppimisympäristöön sisällytetään asioita, jotka houkuttelevat lapsia huomioimaan lukumääriä, muotoja, asioiden välisiä suhteita ja ympäristössä tapahtuvia muutoksia. Ajattelua rikastutetaan tekemällä havaintoja, keskustelemalla ja pohtimalla asioita yhdessä lasten kanssa. Arjen tilanteisiin liitetty harjoittelu rakentaa pohjaa matemaattiselle ajattelulle ja sen kautta saadaan asiasta kiinnostumaan myös niitä lapsia, jotka eivät luontaisesti ole suuntautuneet matemaattiseen ajatteluun.

Uuden asian oppiminen pohjautuu aikaisemmin opittuun, lapselle tuttuun ja konkreettiseen. Alussa lapsi toimii itse tekemisen välineenä ja toiminta pohjautuu lapsen aikaisempiin kokemuksiin, joilla luodaan yhteys uuteen opittavaan asiaan. Matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan toiminnallisilla menetelmillä. Kehollisen kokemuksen kautta lapsi oppii ymmärtämään asioita kokonaisvaltaisemmin.

Asian sanoittaminen on yksi tärkeä tekijä lapsen matemaattisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittämisessä ja perustan luomisessa. Aikuisen velvollisuus on sanoittaa toimintaansa ja kuvailla ympäristön havaintoja lapsille. Aikuisen tekemien kysymysten avulla lapsi oppii jäsentämään ja sanoittamaan omaa ajatteluaan. Tämä auttaa aikuista ymmärtämään, miten lapsi ajattelee matematiikkaa.

Teknologia vastaa varhaiskasvatuksessa kysymykseen: ”Kuinka kaikki toimii?” Varhaiskasvatuksessa annetaan mahdollisuus luovalle keksimiselle. Teknologian pohtiminen antaa hyvän maaperän yhdessä

tutkimiselle ja lasten keskinäisen tiedonvaihdon jakamiselle. Tekemisen prosessi on useinkin tärkeämpää kuin tuotos. Askartelut, rakentelut ja purkamiset eri materiaaleilla houkuttelevat miettimään ja ideoimaan erilaisia teknisiä ratkaisuja.

Kasvan, liikun ja kehityn

*Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.*

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

***Ruokakasvatuksen** tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.*

*Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa*

keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatushenkilöstön tehtävänä on herättää liikkumisen iloa erilaisilla tavoilla ja välineillä tarjoamalla erilaisia vaihtoehtoja liikkua. Lasten kanssa suunnitellaan yhdessä liikunnallisia toimintoja. Henkilöstön työn tukemiseksi on laadittu tämän asiakirjan liitteeksi Liikuntasuunnitelma varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen, joka antaa konkreettisia toimintatapoja ja ideoita liikkumisen edistämiseksi lapsiryhmiin. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä toimii lisäksi kasvattajista koottu liikkumistiimi, joka ylläpitää keskustelua liikunnallisen elämäntavan tärkeydestä lapsen kasvuun ja kehitykselle.

Varhaiskasvatuksen keskusteluissa käydään huoltajien kanssa yhteistä keskustelua lapsen arkiliikumisesta ja liikuntasuosituksen (3 tuntia) täyttymisestä lapsen koko päivässä. Ihmisen koko elinikäiselle terveydelle ja hyvinvoinnille tärkeän perustan luovat lapsuudessa opitut liikkumistottumukset ja -asenteet, joiden syntymisessä lapsen vanhemmat ovat avainasemassa.

Lapsen liikkuminen, lepo ja riittävä ravinto luovat pohjaa terveellisille elämäntavoille. Varhaiskasvatuksen liikunnallinen toimintaympäristö vaatii etukäteissuunnittelua, jossa suunnitellaan aikaa, tiloja ja mahdollisuuksia monipuoliselle liikkumiselle. Liikuntavälineet ovat lasten saatavilla. Sisä- ja ulkotilat sekä lähiympäristö otetaan liikkumisen käyttöön mahdollisimman monipuolisesti. Oppimisympäristöön rakennetaan paikkoja tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittely-taitojen harjoitteluun. Siirtymätilanteissa hyödynnetään erilaisia liikkumistapoja.

Ulkoilussa henkilöstö mahdollistaa lasten luontaisen liikkumisen. Heidän tehtävänä on tarjota lapsille ideoita ja erilaisia materiaaleja, jotka lisäävät leikkien toiminnallisuutta. Ulkoliikunnassa ylläpidetään liikunta- ja perinneleikkejä. Ulkoilussa henkilöstö pystyy huomioimaan erilaiset liikkujat. Esteradat, palloleikit, pujottelut ja tasapainotehtävät, retkeilyt metsään ja muualle lähiympäristöön antavat lapsille mahdollisuuden liikuntaan, jossa hengästyy.

Lapsille sallitaan mahdollisuuksia myös kontaktileikkeihin ja peuhaamiseen muun tekemisen vastapainona. Peuhaaminen tarkoittaa tässä sitä, että siinä lapsi voi hyvällä tavalla ottaa vahvan kontaktin toiseen ja vuorotella leikillistä takaa-ajoa ja pakenemista, kiinni käymistä ja painimista. Peuhaaminen erotetaan riehumisesta, joka ei ole sosiaalisesti palkitsevaa. Peuhaaminen on tutkitusti palkitseva leikki, joka vaikuttaa aivojen mielihyväjärjestelmään positiivisella tavalla. *)

Hyvät motoriset taidot tukevat oppimista ja ehkäisevät oppimisvaikeuksia. Hienomotoriset taidot kehittyvät rinnakkain motoristen taitojen kanssa. Hienomotoriset taidot harjaantuvat tarkkuutta vaativissa tekemisissä, kuten askartelussa, piirtämisessä, värittämisessä, käsitöissä jne.

Varhaiskasvatuksessa annetaan tilaa myös rauhoittumiselle ja rauhalliselle tekemiselle. Toiminnallisuuden rinnalla rauhallinen tekeminen antaa lapselle mahdollisuuden palautumiseen. Henkilöstön tehtävänä on auttaa lasta säätämään omaa stressitasoaan liikunnan ja levon avulla. Hetkeen pysähtyminen ja vuorovaikutustilanteiden rauhoittaminen ovat tärkeitä taitoja mielen hyvinvoinnin ylläpitämisessä.

Mielen hyvinvointia ylläpitää myös kokemus ryhmään kuulumisesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista ryhmässä. Kaikki ryhmäytymistä edistävät menetelmät ja leikit auttavat lapsia tässä. Ihmissuhteiden toimivuus, tunteiden tunnistaminen ja hallinta sekä kokemukset fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta ovat asioita, joita jatkuvasti harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa on käytössä lapsille suunniteltuja päiväkotisovittelun menetelmiä, jossa riitatilanne käsitellään kuulemalla molemmat osapuolet sekä etsimällä yhteistä ratkaisua (mm. Mini Verso). Lisäksi lapsille opetetaan turvataitoja. Turvataitokasvatuksella vahvistetaan lapsen omia voimavaroja ja selviytymiskeinoja, taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan. Turvataitokasvatus rohkaisee lapsia kertomaan huolistaan aikuisille. THL:n Tunne- ja turvataitoja lapsille-opas on suositeltava perusaineisto turvataitokasvatukseen varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Lasten elämään kuuluu myös seksuaaliseen kasvuun liittyvät kysymykset. Pienten lasten seksuaalisuus on erilaista kuin nuoren tai aikuisen seksuaalisuus. Se on kehon ihmettelyä, tutustumista tunteisiin ja mielihyvään sekä hyvien tapojen opettelemista. Pienten lasten seksuaalikasvatus on kehotunnekasvatusta (www.vaestoliitto.fi). Laadukkaan kehotunnekasvatuksen antamiseen vaikuttavat työyhteisönasenteet, normit, arvot sekä tietoisuus näistä. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa järjestetään koulutustilaisuuksia, jossa pysähdytään em. asioiden äärelle. On tärkeää tiedostaa mikä on lapsen normaalia kehitystä ja miten aikuiset voivat myönteisellä tavalla tukea lapsen kasvua oman kehon tuntemiseen. On tärkeää hahmottaa myös tilanteet, joissa on syytä huoleen.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan valtion ravitsemusneuvottelukunnan ruokailusuositusta^{**}). Se antaa yleiset suuntaviivat terveyttä edistävän ruoan tarjoamisesta ja ruokakasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Ruokailu ja ruokakasvatus ovat varhaiskasvatuksessa pedagogista toimintaa ja osa kokonaisvaltaista hyvinvointioppimista, jossa aikuisen antamalla mallilla on suuri merkitys.

Yhteiseen ruokailuun on mukava liittyä, jos siinä on hyvä ja kannustava ilmapiiri, eikä ruokailuun liity painetta. Ruokailu on tapahtuma, jossa harjoitellaan ruokapöytäkeskustelua ja hyviä ruokailutapoja, joihin kuuluvat kohteliaat käytöstavat sekä ruoan sopivan annostelun harjoittaminen.

Lasten kanssa otetaan kuluttajuuteen liittyvät asiat osana arkipäivää. Omista ja yhteisistä tavaroista huolehtiminen, lelujen ja tavaroiden käsittelytavat, roskien laittaminen roskakoriin, tavaroiden korjaaminen ovat opetusta, joissa kasvattajien antama malli on tärkeä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.

Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten

mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Nurmijärven painotukset

Äidinkieleltään ruotsinkielisten lasten kieltä tuetaan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti (vrt. kappale Kielen rikas maailma luvussa 4.5, Oppimisen alueet). Ruotsinkielisessä Äppelgårdenin päiväkodissa varhaiskasvatusta annetaan ruotsin kielellä tarpeen mukaisessa laajuudessa. Päiväkodissa voi kuitenkin olla erikseen myös suomenkielisiä ryhmiä. Periaatteena on se, että ruotsinkieliseen lapsiryhmään sijoitetaan ruotsin kieltä äidinkielenään puhuvia lapsia. Henkilöstön ja huoltajien keskinäisellä yhteistyöllä tuetaan lasten ruotsin kieltä ja lapsia kannustetaan aktiiviseen ruotsin kielen käyttöön päivän eri tilanteissa. Ruotsinkielisten lasten koulupolku kulkee ruotsinkieliseen alakouluun, Vendlaskolaniin.

Monikielisten ja -kulttuuristen lasten suomen kielen opetus toteutuu suunnitelmallisesti arjen toiminnan yhteydessä lasten ja aikuisten kanssa yhdessä toimien. Tavoitteena on lapsen kehittyvän suomen kielen taidon tukeminen ja toiminnallinen monikielisyys. Kielitietoisessa oppimisympäristössä kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla ja kielitietoinen henkilöstö auttaa lasta omaksumaan suomen kieltä, arvostaa lapsen kaikkia kieliä ja tekee monikielisyyttä näkyväksi.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään lasten luontainen kiinnostus eri kieliä kohtaan. Henkilöstön tehtävä on luoda kielelle merkitys. He käyttävät kaikissa kasvat- ja opetustilanteissa hyvää suomen kieltä, tarkkoja ilmaisuja sekä kuvaavat ja selittävät lapselle sanoja ja käsitteitä. Puhetta konkretisoidaan eleillä, ilmeillä ja havainnollistamalla eri tavoin. Pikapiirtäminen ja kuvien käyttö oppimisympäristössä ja päivittäin eri tilanteissa auttavat arjen sujumisessa ja suomen kielen ymmärtämisessä ja oppimisessa.

Sosiaalisen kielen ja leikkisanaston harjoittelu mahdollistavat lapsen osallisuuden ja ryhmään liittymisen. Henkilöstön tehtävänä on auttaa ja rohkaista eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia leikkiin liittymisessä ja mallintaa suomen kielen käyttöä leikki-tilanteissa. Sekä kieli- että vuorovaikutustaidot harjaantuvat leikkiessä. Lapselle annetaan mahdollisuus oppia ilmaisemaan itseään, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa aikuisten ja toisten lasten kanssa.

Oman äidinkielen vahva osaaminen tukee uuden kielen oppimista. Vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin kehittämisestä on huoltajilla. Kielellisen identiteetin näkökulmasta henkilöstön on tärkeää olla tietoinen, mitä kieliä lapsen ympäristössä puhutaan. Henkilöstö voi tukea lapsen kielellistä identiteettiä esimerkiksi rohkaisemalla lasta käyttämään kaikkia osaamiaan kieliä eri tilanteissa. Tämä aktiivinen kieleily auttaa lasta myös opetuskielen oppimisessa. Lauluja, loruja ja tervehdyksiä voidaan opetella myös monilla kielillä.

S2-opetuksen suunnitteluun osallistuu tarvittaessa varhaiskasvatuksen S2-opettaja (suomi toisena kielenä). Työ pitää sisällään kielitietoisesta oppimisympäristön vahvistamista, lasten kielellisen kehityksen havainnointia sekä tarvittaessa kielitaidon arvioita. Henkilöstön työn tukena käytetään Kielipeda-työvälinettä, jossa lapsen kehittyvää kielitaitoa seurataan seuraavien eurooppalaisen kielitaitotasojen viitekehityksen kautta:

- Lapsella ei vielä ole suomen kielen taitoja (esi-A1).
- Kehittyvä alkeiskielitaito (A1), jolloin viestintä sujuu rajatuissa ja tutuissa aiheissa.
- Kehittyvä peruskielitaito (A2), jolloin lapsi ymmärtää toistuvia ohjeita ja osaa keskustella tutuista ja tilannesidonnaisista aiheista.

- Sujuvan peruskielitaidon (B1) vaihe, jolloin lapsi pystyy pääosin seuraamaan muiden puhetta ja ilmaisemaan itseään ymmärrettävästi tutussa aihepiirissä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatus on lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa ja siten osa ennaltaehkäisevää työtä. Lapsi kehittyy jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. On tärkeää etsiä tapoja tukea onnistunutta ja sujuvaa arkea ja vahvistaa niitä luonnollisia ryhmiä, joihin lapsi kuuluu. Tämä on inklusioperiaatteen ydintä. Inklusio on kehittyvä prosessi, jonka tavoitteena on lasten osallisuuden toteutuminen tuen tarpeesta riippumatta. Se järjestetään asianmukaisin tukitoimin ja huolehditaan, että myös vahvaa tukea tarvitsevat lapset pystyvät toimimaan ryhmän jäsenenä. Inklusiota edistäviä toimintatapoja ovat tuen vieminen lasten kasvuympäristöihin, toimivien ja oikea-aikaisten palvelujen turvaaminen sekä varhaisen avoimen yhteistyön eettisten periaatteiden toteutuminen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Nurmijärven painotukset

Tuen rakentamisen vastuut Nurmijärven varhaiskasvatuksessa	
Palvelupäällikkö <ul style="list-style-type: none"> Tehostetun ja erityisen tuen hallinnollisista päätöksistä vastaaminen Varhaiserityiskasvatuksen kehittäminen 	Päiväkodin johtaja/varajohtaja <ul style="list-style-type: none"> Yksikön pedagogiikan kehittamisestä ja arvioimisesta vastaaminen Lapsiryhmien pedagogisen suunnittelun tukeminen ja lasten vasujen toteutumisen seuraaminen Henkilöstön osaamistarpeista huolehtiminen
Varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja <ul style="list-style-type: none"> Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelemisesta, toteuttamisesta ja arvioimisesta vastaaminen Lapsen vasuun kirjattavan tuen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista vastaaminen 	Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja/ Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja <ul style="list-style-type: none"> Osallistuminen tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osana ryhmän pedagogiikkaa ja hyvinvointia edistävää toimintaa.
Perhepäivähoitaja <ul style="list-style-type: none"> Osallistuminen tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin omassa perhepäivähoitoryhmässä. 	Konsultoiva erityisopettaja <ul style="list-style-type: none"> Tuen tarpeen arviointi suunnittelu ja toteutus yhteistyössä huoltajien ja henkilöstön kanssa.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkiä. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Nurmijärven painotukset

Yhteistyö huoltajien kanssa alkaa heti haettaessa lasta varhaiskasvatuspalveluiden piiriin. Jos lapsella ilmenee hakemuksen perusteella jo ennalta tiedetty tuen tarve, varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja ottaa yhteyttä perheeseen, tutustuu lapsen tilanteeseen, kartoittaa vapaana olevat paikat ja arvioi lapselle sopivaa paikkaa yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Lisäksi hän keskustelee huoltajien kanssa varhaiskasvatuksen mahdollisuuksista tukea lasta.

Tuen tarve voi tulla esille lapsen jo ollessa varhaiskasvatuksessa. Tällöin varhaiskasvatushenkilöstö tiivistää yhteistyötä huoltajien kanssa ja vahvistaa lapsen yleistä tukea osana ryhmän toimintaa. Lapsen tuki kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen rakentaminen vaatii yleensä muutoksia lapsiryhmän pedagogisissa toimintatavoissa ja selkeitä sopimuksia henkilökunnan työnjaossa. Päiväkodin johtaja tukee ryhmän henkilöstöä tuen rakentamisessa. Ryhmän pedagogiikan vahvistamisen tueksi voidaan suunnitella myös projektityöntekijän tukea. Projektityöntekijä on varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin koulutuksen saanut työntekijä, joiden palkkaamisen on mahdollistanut valtion hankerahoitus

Tarvittaessa lapsen tukea rakennetaan yhdessä varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan kanssa. Konsultoiva erityisopettaja konsultoi ja vahvistaa ryhmän pedagogista osaamista ja on omalta osaltaan tiiviissä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Tukea rakennettaessa on olennaista, että

- suunnitelmaa tehdään avoimesti yhdessä huoltajien kanssa kesken
- suunnitelmaa tehdään tasavertaisessa voimavarakeskeisessä vuoropuhelussa
- suunniteltu tuki edistää arjen sujuvuutta
- selkeytetään kaikkien osallisten vastuita ja rooleja – kuka tekee mitäkin ja kenen kanssa

Hyvällä yhteisellä toiminnalla ja sen kehittämällä lapsia voidaan tukea joustavasti ja riittävän aikaisin.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Nurmijärven painotukset

Monialainen yhteistyö toteutuu pääosin Keusoten yhteistyörakenteissa (Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveys). Konsultoiva erityisopettaja osallistuu säännöllisesti neuvolatiimiin, joka on yhteistyörakenne neuvolan ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Terveydenhuollon asiantuntijoita neuvolatiimissä ovat lääkäri, neuvolaterveydenhoitajat, psykologit, toiminta-, puhe- ja fysioterapeutit. Neuvolatiimissä arvioidaan monialaisesti lapsen kokonaisvaltainen tuen tarve, jos varhaiskasvatuksen antama tuki ei ole riittävää. Neuvolatiimi laajenee kuukausittain ns. perhekeskustiimiksi, jossa mahdollistuu yhteistyö sosiaalihuollon työntekijöiden kuten perheneuvolan ja perheohjaajien kanssa. Huoltajien kanssa keskustellaan aina ennen yhteydenottoa em. toimijoihin.

Varhaiskehitysvaiheen asiakasohjauksen työryhmänä toimii Nurmijärvellä Pikkulapsityöryhmä, jonka tarkoituksena on varmistaa moniammatillisuuden toteutumista jo asiakasohjausvaiheessa. Asiakaskunta, joiden asioissa pikkulapsityöryhmä palvelee, on raskausajasta alle esiopetusikäisiin lapsiin ja heidän perheisiinsä eli varhaiskehitysvaiheen psykososiaalista tukea tarvitsevat perheet. Pikkulapsityöryhmän keskeinen tarkoitus on käsitellä viikon aikana tulleet asiakasohjaukset moniammatillisessa työryhmässä ja suunnitella työskentelyn aloittaminen. Työryhmässä ovat olleet jäseninä neuvolapsykologit, varhaiskasvatuspsykologi, varhaisen tuen perhetyö, perhetukikeskus Koiramäen työntekijä, perheneuvolan psykologi tai sosiaalityöntekijä ja aikuisten mielenterveystyöstä psykiatrinen sairaanhoitaja.

Varhaiskasvatuksen psykologin työmuotoja ovat yhteistyö varhaiskasvatusyksikön henkilöstön, esimiesten ja konsultoivien erityisopettajien kanssa, lapsen tarvitsemien tukitoimien suunnitteluun osallistuminen, päiväkotien tiimien ja esimiesten konsultaatiot, vanhempien ohjaus ja neuvonta sekä tarvittaessa psykologin perustutkimuksien tekeminen ja suositusten laadinta.

Monialainen yhteistyö vaatii ylläpitäviä rakenteita ja eri toimijoiden säännöllistä kokoontumista. Tähän tarpeeseen vastaa Varhaiskehitysvaiheen ehkäisevän työn alueellinen koordinaatioryhmä (VETAK). Siinä lisätään tietoisuutta eri toimijoiden rooleista ja yhteistyön mahdollisuuksista. Tarkoituksena on moniammatillisesti rakentaa, jäsentää ja kehittää ennaltaehkäiseviä toimintamalleja eri ammattiryhmien ammatillista osaamista hyödyntäen. Kohteena ovat siis erityisesti rakenteet, palvelujärjestelmät ja toimintamallit. Työryhmä kokoaa yhteen eri toimijoita lapsiperheiden palveluista. Sen tavoitteina ja päätehtävinä ovat

- yhteistyötahojen vuoropuhelu ja kuulumiset,
- palvelurakenteiden hahmottaminen, jäsentäminen ja muokkaaminen,
- osaamisen kehittämisen edistäminen,
- varhaisen vaiheen työskentelyn vaikuttavuuden ja merkityksen esiin tuominen.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso ja tuen muodot tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat

lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- *liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai*
- *lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.*

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös.

Nurmijärven painotukset

Lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen otetaan huomioon jokapäiväisessä toiminnassa. Varhaiskasvatushenkilöstö arvioi aktiivisesti pedagogisia käytäntöjään ja muuttavat niitä tarvittaessa. Varhaiskasvatusympäristöä muokkaamalla lapsikohtainen ohjaaminen, toiminnan eriyttäminen ja lapsen vahvuuksien kautta tapahtuvan toiminnan suunnittelu mahdollistuvat ja tulevat osaksi arkitoimintaa. Varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että vuorovaikutusta ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää, ja lasten erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito, kuuntelu, kiinnostus lapsen asioihin ja myönteinen ilmapiiri edistävät lapsen kehitystä ja tukevat hyvää oppimista.

Lapsen yleinen tuki kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan (kts. luku 1.3.) Yleisessä tuessa hyödynnetään koko lapsiryhmän voimavaroja ja ryhmän lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Tavoitteena on tukea lasten itsetuntoa, vuorovaikutustaitoja, motivaatiota ja oppimaan oppimisen taitoja.

Niiden lasten kohdalla, joilla ilmenee tuen tarvetta jollakin kehityksen tai hyvinvoinnin osa-alueella, tiivistetään seuranta ja havainnointia sekä huoltajien kanssa keskustelua. Lapsen tuen tarpeisiin vastataan henkilöstön yhteistyöllä, oppimisympäristöä muuntelemalla, erilaisilla havainnointi- ja tukimateriaaleilla lapsiryhmän toimintaa joustavasti muuntelemalla ja eriyttämällä sekä ohjauksellisilla tukitoimilla. Lapsen tuen tarve voi olla myös lyhytaikaista ja tilapäistä.

Yleisessä tuessa varmistetaan, että seuraavat asiat ovat käytössä ja huomioituna lapsiryhmässä. Taulukon sisältö on koottu päiväkotien pedagogiikkatiimeille suunnatusta kyselystä.

Päivän rakenne	Joustava ryhmittely	Vuorovaikutuksen laatu	Oppimisympäristö	Yhteistyö
Päivän rakenne sovitetaan ryhmälle sopivaksi.	Mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen, leikin tukemisen, tunnetaitojen käsittelyn, erilaisten taitojen harjoittelun sekä joustavat siirtymät.	Myönteinen puhe lapsia ohjatessa.	Muokataan lapsen tarpeita tukevaksi.	Tiimipalaverissa annetaan ja saadaan tukea työlle.
Päivä rakentuu ohjaus- ja opetustilanteista, leikeistä, perushoitotilanteista, ulkoilusta ja levosta.		Vahvistetaan hyviä ja toimivia asioita.	Rakennetaan yhdessä lasten kanssa	Yhteiset sopimukset
Päiväjärjestys on hyvin tuettu.		Hyödynnetään lasten ja työkaverin vahvuuksia.	Houkuttelee lapsia kiinnostumaan opittavista asioista.	Yhteistyö huoltajien kanssa
Lapsilla on omat merkityt paikat.		Ristiriitoja sovitellaan ratkaisukeskeisesti.		
Aikuisten toiminta on johdonmukaista ja ennakoitavaa.		Huolehditaan kiireettömyyden ilmapiiristä.		

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Nurmijärven painotukset

Tukimuodot ovat lähtökohtaisesti samoja, joita on lueteltu yleisen tuen kohdalla. Tehostetussa tuessa korostuu vahvistettu yhteistyö kodin kanssa, konsultoivan erityisopettajan tuki, yksilöllinen ohjaus sekä rakenteelliset tukimuodot, joita ovat ryhmäkoon pienentäminen tai varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan työn suuntaaminen lapsiryhmään tuen rakentamisen mahdollistamiseksi. Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja on kasvatusvastuullinen henkilö, joka ei kuulu lapsiryhmän mitoitukseen. Hänen avullaan lapsiryhmän ja henkilöstön välistä suhdelukua pystytään väljentämään.

Varhaiskasvatuksessa annettavan tuen lisäksi on tärkeää, että hoidetaan myös tuen tarpeen syytä. Tällöin sovitaan huoltajien kanssa mahdollisesta yhteistyöstä varhaiskasvatuksen psykologin tai sosiaali-/terveydenhuollon asiantuntijan kanssa.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Nurmijärven painotukset

Varhaiskasvatuksessa erityistä tukea annetaan lapsille, joille tehostettu tuki ei riitä tai joiden lääketieteelliset ja/tai psykologiset arviot edellyttävät erityisen tuen pedagogisten järjestelyiden käyttöön ottamista. Lääketieteellisten ja /tai psykologisten arvioiden puuttuminen ei kuitenkaan ole ehto erityisen tuen antamiselle. Lapsen elämäntilanteessa voi olla muita toimintakykyä alentavia tekijöitä.

Lapselle suunnattu erityinen tuki perustuu yksilöllisesti ja räätälöidysti mietittyjen erityispedagogisten menetelmien ja henkilökohtaisen ohjauksen vahvistamiseen. Vahva erityispedagoginen tuki antaa lapsen kasvulle ja kehitykselle aikaa kypsyä ja kehittyä.

Erityisessä tuessa korostuu varhaiserityiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi monialainen yhteistyö muiden lapsen asiassa mukana olevien toimijoiden kanssa. Erityisessä tuessa lapsen tuen tarpeen syyt, tarvittavat tukitoimenpiteet ja eri palvelujen muodostama kokonaisuus ovat pääsääntöisesti moninaisemmat kuin yleisessä ja tehostetussa tuessa.

Erityisen tuen muotoina käytetään samoja pedagogisia toimenpiteitä kuin yleisessä ja tehostetussa tuessa. Erityinen tuki edellyttää henkilöstön erityispedagogista osaamista. Varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja tukee henkilökuntaa erityispedagogisissa asioissa ja vastaa omalta osaltaan erityisopetuksesta. Erityinen tuki järjestetään mahdollisimman pitkälle inklusioperiaatteen mukaan.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden

käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Nurmijärven painotukset

Lapsen tuen vahvistamisessa on hyvä ajatella pitkän tähtäimen suunnitelmaa. Tuki rakentuu ensivaiheessa pedagogisista ja hoidollisista tukimuodoista ja erityisopettajan konsultoivasta tuesta. Myöhemmin tukea vahvistetaan tarvittaessa erilaisilla rakenteellisilla tukimuodoilla. Rakenteellinen tuki ei itsessään tue lasta, ellei pohjalla ole hyvin suunniteltuja ja toteutettuja pedagogisia toimintatapoja.

Lapselle suunnattu tuki on aina osa ryhmän toiminnan suunnittelua. Tämän vuoksi lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pedagogiset tavoitteet tulee nivoutua koko ryhmän pedagogiikan suunnitteluun ja arviointiin. Esimerkiksi ryhmässä on useita lapsia, joiden varhaiskasvatussuunnitelmissa pedagogiselle toiminnalle asetettu tavoite liittyy kielellisen kehityksen tukemisen alle. Tällöin toiminnassa suunnitellaan viikkotasolle säännöllisiä ja toistuvia hetkiä, joissa taitoja tietoisesti vahvistetaan ja harjoitellaan. Kaikki ryhmän lapset hyötyvät siitä tuesta, mitä osalle ryhmän lapsista erityisesti suunnitellaan. Mitä vahvempi tuen taso, sitä enemmän se vaatii henkilöstöltä yksittäisen lapsen useiden tukitoimien rakentamista osana lapsen koko varhaiskasvatuspäivää. Tuki tulee tueksi, jos lapsi saa kokemuksen ryhmään kuulumisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Tämä on inklusioperiaatteen ydintä.

Rakenteellisen tuen muotoja ovat henkilöstön pedagogisen ja erityispedagogisen osaamiseen lisääminen. Tämä osaltaan tapahtuu konsultoitavien erityisopettajien konsultaationa ja/tai koulutusten avulla. Sen lisäksi varhaiskasvatuksessa toimii varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin koulutuksen omaavia projektityöntekijöitä, jotka työskentelevät määräaikaisesti lapsiryhmissä yhteisesti sovitun tavoitteen suuntaisesti. Tätä työmuotoa on kehitetty valtion hankerahoituksen turvin.

Varhaiskasvatuslain (35§) mukaan, jos ryhmässä on yksi tai useampi tehostetun tai erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi, tämä on huomioitava lasten tai henkilöstön lukumäärässä, ellei päiväkodissa ole lasta varten avustajaa. Nurmijärvellä em. lain kirjaus toteutetaan pääsääntöisesti seuraavilla vaihtoehtoisilla tavoilla.

- Ryhmän lapsimäärää pienennetään

Varhaiserityiskasvatuksesta vastaava palvelupäällikkö määrittää toiminnanohjausjärjestelmään lakisääteistä ryhmäkoko pienemmän ryhmäkoon lasten tehostetun tai erityisen tuen tarpeiden perusteella. Arvio tapahtuu lapsen hallinnollisen päätöksen teon yhteydessä ja tukimuoto kirjataan päätökseen.

- Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tuki lapsiryhmässä

Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajia työskentelee useissa päiväkodeissa. Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tehtävä pitää sisällään avustajapalvelun, mutta sen lisäksi hän voi vastata muiden lastenhoitajien tavoin tarvittaessa lapsiryhmästä. Tämä mahdollistaa tuen suunnittelun monipuolisesti. Hänen työpanoksensa suunnataan niihin lapsiryhmiin, kun ryhmässä on henkilökohtaista tukea tarvitseva tai useampi osa-aikaista tukea tarvitseva lapsi. Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja voi työskennellä yhdessä lapsiryhmässä tai hänen tukensa voi kohdistua suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti useampaan ryhmään. Palvelupäällikkö kirjaa varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajan tuen lapsen tehostetun tai erityisen tuen hallintopäätökseen.

- Erytisopettajan tuki lapsiryhmässä

Nurmijärvellä on päiväkotiryhmiä, joissa varhaiskasvatuksen opettajan ja lastenhoitajan rinnalla työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Lasten tuen tarpeista riippuen myös varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja. Osa näiden ryhmien lapsista tarvitsee vaativaa erityistä tukea.

Tällöin erityisopetus on säännöllistä ja jatkuva. Palvelupäällikkö määrittää myös näiden ryhmien ryhmäkoon toiminnanohjausjärjestelmään tuen tarpeiden perusteella ja lapselle annetut tuen muodot kirjataan hallintopäätökseen.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Nurmijärven painotukset

Arvioitavia toimenpiteitä eri tuen asteilla		
Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erytynen tuki
<ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutuksen lisääminen • yksittäiset tukitoimenpiteet • erilaiset työtavat • ryhmien joustava muuntelu • yhteistyön lisääminen • oppimisympäristön muokkaus • eriyttäminen • apuvälineet 	<ul style="list-style-type: none"> • kaikki yleisen tuen muodot • säännöllistä, pitkäaikaista, suunnitelmallista • useita tukimuotoja samanaikaisesti • erityispedagogiset menetelmät • rakenteelliset tukimuodot 	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilöllistä, lapsen hoitavan tahon kanssa suunniteltu tuki • Koskee pääsääntöisesti lapsia, joiden lääketieteelliset ja psykologiset arviot edellyttävät erityisen tuen pedagogisten järjestelyiden käyttöön ottamista.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- *varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut*
- *oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut*
- *tarvittavat erityispedagogiset menetelmät*
- *vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö*
- *käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.*

Rakenteelliset tuen muodot

- *tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen*
- *henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö*
- *pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.*

Hoidolliset tuen muodot

- *perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät*
- *terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.*

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- *yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa*

- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Nurmijärven painotukset

Hallintopäätöksen prosessi tehostetussa tuessa

- Päiväkodin johtaja/varajohtaja arvioi yhdessä ryhmän henkilöstön kanssa yleisen tuen toteutumista pedagogisen toiminnan suunnitelman avulla. Arvioinnin apuna voidaan käyttää myös Karvin laatukriteereitä (Kansallinen arviointi- ja koulutuskeskus). Yleisen tuen tulee toteutua ennen kuin lähdetään arvioimaan huoltajan kanssa yksittäisen lapsen asiaa.
- Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi huoltajan kanssa lapsen vasun perusteella yleisen tuen toteutumista ja riittävyttä. Hän kirjaa arvion lapsen vasuun. Yhteistyöhön kutsutaan tässä vaiheessa konsultoiva erityisopettaja.
- Konsultoiva erityisopettaja arvioi yhdessä ryhmän henkilöstön ja päiväkodin johtajan kanssa ryhmässä tehdyt toimenpiteet. Sen lisäksi hän arvioi omalta osaltaan lapsen tehostetun tuen tarvetta ja tuen muotoja.
- Jos tehostettuun tukeen päädytään, varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa yhteistyössä suunnitellut tehostetun tuen tukimuodot lapsen vasuun. Tukimuodoissa tulee näkyä pedagoginen ja hoidollinen tuki ja vastuut, esitetty rakenteellinen tuki, mahdolliset tarvittavat apuvälineet.
- Huoltaja tutustuu lapsen tehostetun tuen suunnitelmaan ja allekirjoittaa huoltajan kuulemisen tehostettuun tukeen liittyen
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja huoltajan kuulemisen perusteella palvelupäällikkö tekee tehostetusta tuesta hallinnollisen päätöksen. Päätöksen sisältö tarkistetaan vastaamaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä
- Hallinnollisesta päätöksestä on huoltajalla valitusoikeus aluehallintovirastoon (AVI)
- Tuen tason, rakenteellisten tukitoimien tai varhaiskasvatuspaikan muuttuessa, hallintopäätös tarkistetaan ja sitä muutetaan. Tuen päättämisen yhteydessä hallintopäätös kumotaan.
- Hallintopäätös liitteineen arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistointikäytäntöjen mukaisesti

Hallintopäätöksen prosessi erityisessä tuessa

- Konsultoiva erityisopettaja arvioi yhdessä ryhmän henkilöstön ja päiväkodin johtajan kanssa tehostetun tuen toteutumista ja riittävyttä lapsiryhmässä. Arvioinnin pohjana on ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelman sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet. Tarvittaessa huomioidaan huoltajan antamat mahdolliset lapsen sosiaali- ja terveystalveluiden lausunnot. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa yhteistyössä konsultoivan erityisopettajan kanssa arvion tehostetun tuen toteutumisesta ja tuen riittävydestä lapsen vasuun.
- Huoltaja kutsutaan keskusteluun lapsen tuen tason arvioimiseksi ja määrittelemiseksi. Jos yhteistyössä päädytään erityiseen tukeen, varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa yhteistyössä konsultoivan erityisopettajan kanssa suunnitellut erityisen tuen tukimuodot lapsen vasuun. Tukimuodoissa tulee näkyä:
pedagoginen ja hoidollinen tuki ja vastuut,
esitetty rakenteellinen tuki,
mahdolliset tarvittavat apuvälineet.
- Huoltaja tutustuu lapsen erityisen tuen suunnitelmaan ja allekirjoittaa huoltajan kuulemisen erityiseen tukeen liittyen.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja huoltajan kuulemisen perusteella palvelupäällikkö tekee erityisestä tuesta hallinnollisen päätöksen. Päätöksen sisältö tarkistetaan vastaamaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä
- Hallinnollisesta päätöksestä on huoltajalla valitusoikeus aluehallintovirastoon (AVI)
- Tuen tason, rakenteellisten tukitoimien tai varhaiskasvatuspaikan muuttuessa, hallintopäätös tarkistetaan ja sitä muutetaan. Tuen päättämisen yhteydessä hallintopäätös kumotaan.
- Hallintopäätös liitteineen arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistointikäytäntöjen mukaisesti

Tuen jatkuminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä

Varhaiskasvatus	Tehostettu tuki päätetään ja lapsi jatkaa yleisessä tuessa	Esiopetus
Tehostettu tuki	 Tehostettu tuki päätetään viimeisessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä. Palvelupäällikön tekemän päätöksen teon pohjaksi tarvitaan huoltajan kuuleminen sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa todetaan tuen tarpeen päätyminen.	Yleinen tuki
Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatuksessa aloitettu tehostettu tuki jatkuu esiopetuksessa	Esiopetus
Tehostettu tuki	 Viimeisessä varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä kirjataan suositus tehostetun tuen jatkumisesta esiopetuksessa sekä lasta hyödyttävä pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki. Tiedot siirretään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelpalaverissa, jossa huoltajat ovat mukana. Esiopetuksen alussa esiopettaja laatii pedagogisen arvion huoltajien kanssa yhteistyössä ja se käsitellään oppilashuollon edustajan kanssa. Jos tehostettuun tukeen päädytään, lapselle laaditaan esiopetukseen tehostetun tuen oppimissuunnitelma.	Tehostettu tuki

Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatuksessa aloitettu tehostettu tuki vahvistuu esiopetuksessa erityiseksi tueksi	Esiopetus
Tehostettu tuki	 <p>Viimeisessä varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä kirjataan suositus erityisen tuen alkamisesta esiopetuksessa ja siinä lasta hyödyttävä pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki. Tiedot siirretään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelpalaverissa, jossa huoltajat ovat mukana.</p> <p>Esiopetuksen alussa esiopettaja laatii pedagogisen selvityksen huoltajien kanssa yhteistyössä ja se käsitellään oppilashuollon edustajan kanssa. Jos erityistä tukea päädytään esittämään, huoltajia kuullaan kirjallisesti. pedagoginen selvitys ja huoltajien kirjallinen kuuleminen toimitetaan erityisopetuksen asiantuntijalle päätöksen tekoa varten.</p> <p>Erityisen tuen päätös voidaan tehdä suoraan ilman pedagogista selvitystä, jos se perustuu sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijalausuntoon. Tällöin erityisopetuksen asiantuntija tekee päätöksen huoltajan kuulemiseen sekä asiantuntijalausuntoon perustuen.</p>	Erityinen tuki
Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatuksessa aloitettu erityinen tuki päättyy ja jatkuu esiopetuksessa tehostettuna tukena	Esiopetus
Erityinen tuki	 <p>Erityinen tuki päättyminen keskustellaan viimeisessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä. Palvelupäällikön tekemän päätöksen teon pohjaksi tarvitaan huoltajan kuuleminen sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa todetaan tuen tarpeen päättyminen. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan suositus tehostetun tuen alkamisesta esiopetuksessa.</p> <p>Esiopetuksen alussa esiopettaja laatii pedagogisen arvion huoltajien kanssa yhteistyössä ja se käsitellään oppilashuollon edustajan kanssa. Jos tehostettuun tukeen päädytään, lapselle laaditaan esiopetukseen tehostetun tuen oppimissuunnitelma.</p>	Tehostettu tuki
Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatuksessa aloitettu erityinen tuki jatkuu esiopetuksessa erityisenä tukena	Esiopetus
Erityinen tuki	 <p>Viimeisessä varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä kirjataan suositus erityisen tuen alkamisesta esiopetuksessa ja siinä lasta hyödyttävä pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen tuki. Tiedot siirretään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelpalaverissa, jossa huoltajat ovat mukana.</p> <p>Esiopetuksen alussa esiopettaja laatii pedagogisen selvityksen huoltajien kanssa yhteistyössä ja se käsitellään oppilashuollon edustajan kanssa. Erityisopetuksen asiantuntija tekee päätöksen <i>erityisen tuen tarkistamisesta</i> pedagogisen selvityksen ja huoltajan kuulemisen perusteella. Lapsen tuen suunnitelma esiopetuksessa on HOJKS.</p>	Erityinen tuki

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

*Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja **lapsen** varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.*

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämässä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Nurmijärven painopisteet

Kansallisen tason arviointi:

Nurmijärven varhaiskasvatus osallistuu kansallisen tason arviointeihin, joita järjestävät mm. Opetushallitus ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Kansallisen tason arviointi kohdistuu pääsääntöisesti laadun rakennetekijöihin, joita ovat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvät tekijät sekä laadun prosessitekijöihin, joita ovat pedagogiset ydintoiminnot ja yksikön pedagoginen toimintakulttuuri. Varhaiskasvatuksen tulosalueen johto seuraa kansallisen arvioinnin tuloksia oman kunnan osalta suhteessa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja varhaiskasvatuslain tavoitteisiin.

Varhaiskasvatuksen järjestäjätason arviointi:

Varhaiskasvatuksen tulosalueen johto määrittelee vuosittain sitovan tavoitteen talousarvioon. Sitova tavoite liittyy varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja sen toteutumista tuetaan koulutuksilla, esimiehen tuella ja muilla tarvittavilla toimenpiteillä. Tavoitteen toteutumista arvioidaan toimintakertomuksessa.

Nurmijärven varhaiskasvatus toteuttaa myös sisäistä observointia eli havainnointia systemaattisesti ympäri vuoden. Nurmijärvi kuuluu Kehittävä palaute varhaiskasvatuksessa –projektiin, jota tehdään yhteistyössä Reunamo Education Research-yrityksen kanssa. Kunkin observoijan havainnointitulokset ohjautuvat sähköiseen alustaan, josta saatu arviointitieto saadaan sekä oman kunnan varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Havainnoinnin ydinajatuksena on saada tietoa siitä, miten lapsi kokee varhaiskasvatuspäivän ja miten hän orientoituu päivän aikana eri tilanteissa.

Sellaiset kansallisen ja kuntatason arviot, jotka eivät suoraan anna informaatiota kyseisestä varhaiskasvatuksen yksiköstä, annetaan henkilöstölle ja vanhemmille tiedoksi ja luettavaksi varhaiskasvatuksen kotisivuille.

Yksikötason arviointi

Yksikötason arvioinnista vastaa varhaiskasvatusyksikön esimies, mutta sen toteuttamiseen osallistuu koko henkilökunta. Yksikötasolla tehtävät kyselyt huoltajille sekä palaute/arviointikeskustelut huoltajien kanssa laaditaan yksikön tarpeista käsin. Tavoitteena on, että huoltajat osallistetaan yksikön pedagogiikan ja

palveluiden kehittämiseen. Yksikkötasolla tehtävät kyselyt ovat lyhyitä, nopeasti toteutettavia, jotta huoltajilta saatava palaute saadaan nopeasti kehitystyön pohjaksi.

Edellä mainittujen systemaattisen tiedonkeruun lisäksi hyödynnetään huoltajien/yhteistyökumppanien ja lasten spontaanit palautteet. Palautteet otetaan aina vastaan ja käsitellään yksikön palaverirakenteissa siten, että huoltaja/lapsi/yhteistyökumppani saa asiaan vastauksen.

Lapsi- ja ryhmätason arviointi

Lasten osallistaminen arviointiin on henkilöstön vastuulla. Toimintakulttuuria kehitetään siihen suuntaan, että lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. He kokevat osallisuutta silloin, kun heidän aloitteitaan ja ajatuksiaan kuullaan ja niistä keskustellaan. Havainnointi on oleellinen osa tiedonkeruuta.

Lapset voivat arvioida toimintaa ryhmäkeskusteluissa, esimerkiksi erilaisten hymiöiden avulla heti toiminnan jälkeen. Lapsilta saatu suora palaute on osa varhaiskasvatuksen arviointikulttuuria. Yksittäisen lapsen, hänen huoltajansa ja henkilöstön ajatukset lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisesta kirjataan lapsen vasuun. Henkilöstöllä on käytössään Karvin laatima arviointityöväline laadun prosessitekijöistä. Siinä on laatuun liittyviä väittämiä, joiden avulla pystyy arvioimaan oman ryhmän toimintaa.